

**Kuudesluokkalaisten käsityksiä pelon aiheista ja niiden
yhteydestä sukupuoleen**

Saara-Maija Kojo & Jenny Riikonen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Monografiamuotoinen

Syyslukukausi 2022

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kojo, Saara-Maija & Riikonen, Jenny. 2022. Kuudesluokkalaisten käsityksiä pelon aiheista ja niiden yhteydestä sukupuoleen. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 60 sivua.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lasten käsityksiä pelon aiheista ja niiden yhteydestä sukupuoleen tarkastelemalla niitä fyysisen, psykologisen ja moraalisen pelon jaottelun avulla. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa siitä, minkälaisia asioita ja tilanteita lapset ajattelevat olevan mahdollista pelätä. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että on olemassa luonnollisia pelkoja, jotka esiintyvät useimmilla ihmisillä. Näiden lisäksi on havaittu pelon aiheita, jotka ovat yksilöllisiä ja joihin vaikuttaa ihmisen taustatekijät, kuten sukupuoli.

Pelon aiheita tutkittiin narratiivisen lähestymistavan avulla. Aineistonkeruussa tutkittavien tuli täyttää kaverikirjaan kolmen hahmon tiedot. Lisäksi tutkittavan tuli kirjoittaa yhden hahmon pohjalta päiväkirjakertomus, jossa kertoo, mitä rohkeaa hahmo on tehnyt sinä päivänä. Näin ollen aineistoksi saatiin lomakevastauksia ja kertomuksia, joita tutkittiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Tutkimukseen osallistui 17 kuudesluokkalaista lasta suomalaisesta peruskoulusta.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kuudesluokkalaisten käsitykset pelon aiheista olivat samankaltaisia aiempien tutkimusten kanssa erityisesti luonnollisten pelon aiheiden suhteen. Yksilölliset pelon aiheet puolestaan olivat aiempiin tutkimuksiin verrattuna moniulotteisempia ja painottuivat sosiaalisiin tilanteisiin. Sukupuolten välinen ero pelon aiheissa vahvisti aiempien tutkimusten tuloksia siinä, että naishahmot kokivat enemmän psykologista pelkoa ja mieshahmot fyysistä pelkoa. Lisäksi naishahmot yhdistivät ahdistuneisuuden pelon tunteeseen. Sukupuolten välinen yhtäläisyys pelon aiheissa näkyi mieshahmojen pelkäämisessä, sillä mieshahmot aiheuttivat pelkoa niin mies- kuin naishahmojenkin päiväkirjakertomuksissa.

Asiasanat: pelko, rohkeus, narratiivinen tutkimus, sukupuoli, alakoulu

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	4
2 ROHKEUS	6
2.1 Rohkeuden määritelmä	6
2.2 Rohkeuden teemat	7
3 PELKO	10
3.1 Pelon tunne	10
3.2 Pelkojen oppiminen	12
3.3 Pelko ja sukupuoli.....	17
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	19
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
5.1 Tutkimuskonteksti	20
5.2 Tutkittavat ja aineistonkeruu	21
5.3 Aineiston analyysi.....	23
5.4 Eettiset ratkaisut.....	29
6 HAHMOJEN PELOT	31
6.1 Fyysinen pelko.....	32
6.2 Fyysinen ja psykologinen pelko.....	33
6.3 Psykologinen pelko.....	34
6.4 Moraalinen pelko	35
7 SUKUPUOLEN YHTEYS PELON AIHEISIIN	38
7.1 Mieshahmojen pelon aiheet.....	38
7.2 Naishahmojen pelon aiheet	40
8 POHDINTA	44
8.1 Tulosten tarkastelu	44
8.2 Tutkimuksen arviointi.....	47
8.3 Jatkotutkimusaiheet.....	49
LÄHTEET	51
LIITTEET	57

1 JOHDANTO

Pelko on ihmiselle tärkeä tunne, sillä se varoittaa ihmistä uhkaavasta vaarasta ja valmistelelee ihmistä pakenemaan paikalta (Bowlby, 1978). Pelko voi kuitenkin joissain tapauksissa kasvaa liian isoksi tunteeksi, jolloin ihminen ei kykene enää toimimaan tai käsittelemään kokemaansa pelon tunnetta. Voimakas ja käsittelemätön pelon tunne voikin kehittyä ahdistukseksi, joka ei häviä, vaikka pelkoa aiheuttava asia ei olisi lähellä (Lansdown, 1986, s. 171–176). Lapsilla on usein ikäkohtaisia pelon aiheita, jotka voivat joissain tapauksissa kehittyä vakaviksi peloiksi ja vaikuttaa heikentävästi lapsen sosiaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen (Sarafino, 1986, s. 11–19).

Voimakkaiden pelkojen ennaltaehkäisyn sekä jo syntyneiden ongelmallisten pelkojen tunnistamisen vuoksi kasvattajan on hyödyllistä olla tietoinen yleisimmistä lasten pelon aiheista eri ikäkausina, eri sukupuolilla ja eri kulttuureissa (Sarafino, 1986, s. 38). Sen vuoksi keskitymme tässä tutkimuksessa tutkimaan lasten käsityksiä pelosta ja pelon aiheiden yhteydestä sukupuoleen. Vaikka jokaisella ihmisellä on syntymästä asti jonkinlainen valmius kokea pelkoa (Kirmanen, 2000, s. 51–52), on syytä muistaa, että pelon tunteen kokeminen ja pelon aiheet voivat olla myös hyvin yksilöllisiä (Sarafino, 1986, s. 38). Yksilöllisyyttä selittää se, että pelkoja muodostuu elämän aikana yksilöllisen perimän, kokemusten ja kulttuurin kautta (Bowlby, 1978, s. 183–184).

Eri puolilla maailmaa pelon aiheet vaihtelevat, sillä ihmisten kokemukset maailmasta ovat erilaisia. Esimerkiksi nälänhätää kärsivissä maissa pelätään enemmän ruoan puutteen mukanaan tuomaa mahdollisuutta fyysisestä vammautumisesta, kun taas joissain maissa ei osata edes ajatella nälänhädän mukanaan tuomia terveydellisiä haittoja itseään koskettavana pelkona (Sarafino, 1986, s. 34–38). Samalla tavalla tiettyyn ikäkauteen kuuluvat kokemukset vaikuttavat ihmisen sen hetkisiin pelkoihin. Tällaisia pelkoja kutsutaan universaaleiksi, sillä ne esiintyvät useimmilla ihmisillä jossain vaiheessa heidän elämäänsä (Sarafino, 1986; Taimalu ym., 2007).

Ympäröivän maailman muuttuessa myös ihmisten pelon aiheet muuttuvat. Vuoden 2022 lapsibarometrissa (Tuukkanen, 2022) lasten yleisimmät pelon aiheet liittyivät lasten välittömään elinympäristöön, jossa lapset viettävät paljon aikaa. Tällaisissa paikoissa pelkoa aiheuttavat esimerkiksi pimeys, eksyminen luontoon tai huvipuiston pelottavat laitteet. Aiemmin taas on havaittu lasten elinympäristöön ilmestyneen television vaikutus lasten pelon aiheisiin, sillä sen myötä lapsille on tullut uudenlaisia pelkoja eri ohjelmien pelottavien kohtausten myötä (Korhonen, 2008; Taimalu, 2007). Näin ollen pelkoa ei voida tarkastella täysin ajasta erillisenä ilmiönä ja tutkimusta on tärkeää tehdä koko ajan lisää, jotta ymmärrämme lasten tunnemaailmaa paremmin. Lisääntynyt tieto auttaa etenkin lasten parissa työskenteleviä ammattilaisia ja lasten huoltajia, sillä he osaavat uuden tiedon myötä tukea lapsen tunteiden käsittelyä oikealla tavalla ja ymmärtää lasta paremmin.

Lapsia ei ole tarkoitus opettaa pelottomaksi, vaan vahvistaa lapsen kykyä käsitellä tunteitaan ja hallita pelon tunnetta itsessään, jotta tunne ei pääse kasvamaan liian suureksi. Tämä onnistuu vahvistamalla lapsen omia luontevahvuuksia, kuten rohkeutta. Tässä tutkimuksessa pelkoa lähestytään rohkeiden tekojen kautta, joista on analysoitu niiden taustalla vaikuttava pelko. Analyysissa hyödynnämme Putnamin (1997) jaottelua rohkeudelle, jossa hän jakaa rohkeuden fyysiseen, psykologiseen ja moraaliseen rohkeuteen. Rohkeuden kautta tutkimme lasten käsityksiä pelosta ja miten pelon aiheet jakautuvat sukupuolen mukaan. Lasten pelon aiheiden tiedostaminen antaa kasvattajille tärkeää tietoa siitä, millaisena lapsi kokee maailman ja millaisia haasteita tai rajoitteita lapsi voi mahdollisesti kohdata yleisesti tai sukupuolensa takia.

2 ROHKEUS

2.1 Rohkeuden määritelmä

Rohkeudelle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, sillä sitä voidaan tarkastella niin tekona kuin henkilökohtaisena ominaisuutena. Sanana rohkeus (courage) juontaa juurensa ranskan kielen sanaa 'coeur' ja latinan kielen sanaan 'cor', jotka tarkoittavat sydäntä (Peterson & Seligman, 2004, s. 214). Englannin kielessä rohkeuden eri määritelmille on omat sanansa, mutta suomen kielessä rohkeuden eri sanat kääntyvät rohkeudeksi, vaikka rohkeus hyveenä (courage) ja sen alle sijoittuva rohkeus luonteenvahvuutena (bravery, valor) tarkoittavat eri asioita. Eroa selvennetään usein käyttämällä rohkeuden hyveestä käsitettä luonteenlujuus ja rohkeuden luonteenvahvuudesta käsitettä rohkeus (Peterson & Seligman, 2004). Ihmisen hyveet koostuvat luonteenvahvuuksista, jotka usein nähdään ihmisen henkilökohtaisina ominaisuuksina, mutta nykytiedon valossa niitä on mahdollista kehittää ja vahvistaa (Uusitalo-Malmivaara, 2014). Luonteenvahvuuksille onkin ominaista, että niitä voi vahvistaa ja niiden käyttö on lähinnä myönteistä (Peterson & Seligman, 2004, s. 53–107). Rohkeus on siis jossain määrin synnynnäinen ominaisuus, jota voidaan luonteenvahvuutena kehittää ja tarkastella myös rohkeiden tekojen kautta. Yksilön luonteenvahvuus määrittelee jossain määrin sen, kuinka yksilö toimii kohdatessaan tilanteen, joka vaatii rohkeutta.

Tekojenkin kautta tarkasteltuna rohkea teko sisältää aina ajatuksen, että rohkea teko pyrkii muuttamaan tilannetta paremmaksi, vaikka yritys menisikin pieleen (Pury ym., 2007, s. 99–114). Ihmiset eivät tee rohkeita tekoja ilman, että teko muuttaa tilannetta paremmaksi heidän omasta mielestään. Lisäksi on olemassa eri näkemyksiä siitä, onko rohkean teon tekijä aina rohkea ihminen (Peterson & Seligman, 2004, s. 197–202). Nuoremmat lapset näkevät rohkeuden enemmän käytökseen sidottuna, kun taas iän karttuessa käsitys muuttuu enemmän pelkoon keskittyväksi, jolloin ajatellaan rohkeuden olevan toimimista pelosta huolimatta (Szagun & Schauble, 1997). Rohkeuden olemassaolon ytimessä onkin pelon tunne, sillä ilman pelkoa ei ole rohkeuttakaan (Yang ym.,

2009, s. 6). Tästä syystä lasten käyttäytymisen nähdään olevan rohkeaa vasta, kun lapsi on tarpeeksi vanha näkemään teon riskit, kokemaan siitä pelkoa ja toimimaan siitä huolimatta (Peterson & Seligman, 2004, s. 220–221). Rohkeuden voidaan nähdä olevan suojaava mekanismi, joka auttaa selviytymään pelosta, jota ihmiset kokevat elämänsä aikana (Santilli ym., 2021).

Rohkeaa tekoa tehdessään ihminen kokee pelkoa ja punnitsee teon riskejä suhteessa tavoiteltavaan asiaan. Rohkeudessa on olennaista, että ihminen kohtaa pelkonsa käyttämällä harkintaa ja välttämällä tyhmänrohkeutta (Peterson & Seligman, 2004, s. 214), jolloin henkilölle itselleenkään ei aiheudu rohkeasta teosta negatiivista vaikutusta. Tässä tutkimuksessa keskitymme rohkeiden tekojen taustalla vaikuttavaan pelkoon. Tätä pelkoa voidaan kutsua myös riskiksi, jonka henkilö on valmis ottamaan tehdessään rohkean teon. Rohkeiden tekojen tarkastelussa käytämme Putnamin (1997) jaottelua, jossa hän jakaa rohkeat teot niiden riskien ja tavoitteiden kautta fyysiseen, psykologiseen ja moraaliseen rohkeuteen. Hyödynnämme niitä kääntämällä jaottelun koskemaan hahmojen kokemaa pelkoa. Näin ollen käytämme tässä tutkimuksessa myös käsitteitä fyysinen, psykologinen ja moraalinen pelko.

2.2 Rohkeuden teemat

Moraalinen, fyysinen ja psykologinen rohkeus vaikuttavat elämän eri osa-alueilla ja niiden käyttö sekä myöhemmät vaikutukset ovat tilannekohtaista. Rohkeissa teoissa ihminen punnitsee teon riskejä, eli pelkoaan, suhteessa tavoiteltavaan asiaan ja päättää toiminnastaan sen mukaan. Fyysistä rohkeutta esiintyy tilanteissa, joissa pelastetaan toinen ihminen vapaaehtoisesti fyysisesti vaarallisesta tilanteesta sekä silloin, kun ihminen itse kohtaa tällaisen tilanteen (Pury ym., 2014; Santilli ym., 2021). Perinteisesti fyysisen rohkeuden ajatellaan olevan kuoleman ja ruumiinvamman pelon ylittämistä (Putnam, 1997). Yleensä fyysistä rohkeutta vaativat tilanteet ovat nopeita, joissa myös ihmisen tekemät valinnat näkyvät nopeasti (Peterson & Seligman, 2004, s. 214–217), kuten esimerkiksi taistelutilanteessa tai ryöstön estämisessä. Tällaisissa tilanteissa

riskinä, eli ihmisen pelon aiheena, on itsensä tai toisten ihmisten loukkaantuminen fyysisesti ja pahimmassa tapauksessa kuolema (Peterson & Seligman, 2004; Santilli ym., 2021). Näin ollen fyysisesti rohkeiden tekojen tavoitteena on estää kenenkään fyysinen loukkaantuminen ja teon tekijä joutuu punnitsemaan riskinoton ja hyödyn suhdetta nopeasti ennen tekoa.

Fyysisen rohkeuden lisäksi myös moraalisen rohkeuden tutkimisella ja teoriolla on pitkä historia (Pury ym., 2014). Moraalista rohkeutta vaativia tilanteita ovat sellaiset, joissa henkilö joutuu puolustamaan omia arvojaan toimimalla mahdollisesti muita vastaan. Olennaista tilanteessa on, että yksilö tunnistaa moraalisen tilanteen läsnäolon ja valitsee moraalisen vaihtoehdon käyttäytymällä sen mukaisesti (Miller, 2005). Moraalinen rohkeus siis mahdollistaa tai jopa pakottaa toimimaan sen mukaan, minkä uskoo olevan oikein sosiaalisesta tai taloudellisesta riskistä huolimatta. Toisin kuin fyysisen rohkeuden ilmaisussa, moraalisen rohkeuden ilmaisun riskit voivat olla pitkäaikaisia haittoja ja niissä toimiessa on usein enemmän aikaa harkita omaa toimintaansa. (Peterson & Seligman, 2004, s. 214–217.) Tällaisissa tilanteissa ihmisen suurimpina pelkoina on joutua muiden ihmisten torjutuksi ja oman eettisen tinkimättömyyden horjumisen (Pury ym., 2014; Putnam, 1997; Santilli ym., 2021). Moraalista rohkeutta vaativia tilanteita ovat esimerkiksi koulukiusaamiseen puuttuminen tai ottamalla julkisesti kantaa asiaan, joka on joissain piireissä epäsuosittu (Pury ym., 2014; Santilli ym., 2021). Moraalista rohkeutta käytettäessä tavoitteena on siis puolustaa sitä, minkä yksilö uskoo olevan moraalisesti oikein ja usein moraalisen rohkeuden käytön vaikutukset ovat ulkoisia (Pury ym., 2014). Moraalinen rohkeus puolestaan sisältää pelon muiden mielipiteistä ja heidän silmissään tyhmältä näyttämisestä, häpeän tai nöyryytyksen kohteeksi joutumisesta (Peterson & Seligman, 2004, s. 214–217).

Fyysisen ja moraalisen rohkeuden lisäksi Putnam (1997) jaottelee rohkeuden vielä psykologiseen rohkeuteen, joka usein sekoitetaan moraalisen rohkeuden kanssa: moraalisisessa rohkeudessa pelkona on menettää eettinen tinkimättömyys, kun taas psykologisessa rohkeudessa pelkona on psyykkisen vakauden menetys ja ihminen tarvitsee rohkeutta kohdata pelkoa ja ahdistusta,

jotka eivät välttämättä näy muille. Tyypillinen tilanne, jossa tarvitaan psykologista rohkeutta, on sellainen, joka sisältää epämiellyttävien kokemusten läpikäyntiä, jonka seurauksena yksilö kuitenkin myös saa itselleen lisää hyvinvointia (Pury ym., 2014; Santilli ym., 2021). Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi vaikeat elämänselityksen tapahtumat ja omien tunteiden käsittely (Santilli ym., 2021). Psykologista rohkeutta vaativien tilanteiden läpikäynnillä ihminen tavoittelee siis itselleen lisää hyvinvointia ja ottaa sen riskin, että oma psyykinen vakaus järkkyy (Putnam, 1997).

Kaikkia rohkeita tekoja tai pelkoja ei voi aina luokitella kuuluvaksi vain yhden teeman alle (Pury ym., 2014; Putnam, 1997). Joissain rohkeissa teoissa pelon aihe voi kuulua esimerkiksi psykologisen alle, mutta itse teolla onkin fyysinen tavoite. Esimerkiksi Santilli ym. (2021) käyttivät tutkimuksessaan psykologisen ja fyysisen rohkeuden yhdistelmää, jonka alle luokiteltiin rohkeiksi teoiksi muun muassa kiipeäminen ja uiminen. Molemmista näistä rohkeista teoista on fyysinen, mutta kiipeäminen korkeassa paikassa voi tuottaa psykologista pelkoa, jos henkilö pelkää korkeita paikkoja ja näin ollen riskinä on psyykkisen vakauden menetys kiipeillä. Samalla tavalla uiminen pitää sisällään fyysisen loukkaantumisen riskin, mutta tämän riskin käsittelyyn voi tarvita psykologistakin rohkeutta, sillä vesi itsessään voi aiheuttaa joillekin ihmisille pelkoa ilman kontaktia veteen.

3 PELKO

3.1 Pelon tunne

Pelko on yksi ihmisen perustunteista (Denham, 1998; Ekman & Cordaro, 2011), joka vastaa ihmisen kokemaan todelliseen tai kuviteltuun uhkaan (Bowlby, 1973, s. 138; Muris & Rachman, 2007, s. 1–3). Se aiheuttaa ihmisessä sekä psyykkisiä että fyysisiä reaktioita kuten varovaisuutta, huolta, levottomuutta, kauhua, sydämen sykkeen kohoamista ja hikoilua (Sarafino, 1986, s. 11–19). Pelon tunne ja sen aiheuttamat reaktiot ovat tärkeitä, koska ne auttavat ihmistä selviytymään pelottavista ja uhkaavista tilanteista (Lansdown, 1986; Sarafino, 1986) auttamalla ihmistä keskittymään odottamattomissa tapahtumissa tai tilanteissa, kuten globaalissa pandemiassa (Nykänen & Samola, 2020, s. 17). Pelon tunteen yhtenä tarkoituksena onkin edesauttaa ihmistä kehittämään itselleen toimivia pelonhallintamenetelmiä, joilla selvitä uhkaavista tilanteista (Taimalu ym., 2007, s. 52–53). Toisaalta pelon tunteen ansiosta ihminen osaa myös esimerkiksi paeta paikalta havaitessaan henkeä uhkaavan vaaran (Bowlby, 1973; Lansdown, 1986). Osa ihmisen pelonaiheista onkin synnynnäisiä ja perustuu selviytymisvaistoon (Lansdown, 1986; Sarafino, 1986, s. 39).

Ihmiset pelkäävät erilaisia asioita ja tietynlaiset olosuhteet lisäävät riskiä pelon tunteen ilmenemiselle. Bowlby (1973, s. 138–150) tarkastelee näitä olosuhteita luonnollisten ja kulttuuristen johtolankojen kautta. Luonnolliset johtolangat pelon tunteen ilmenemiseen ovat jokaisessa ihmisessä jo syntyessään ja tällaisia ovat äänet, tuntemattomat asiat, nopea lähestyminen, eristäytyminen ja yksin olo sekä pimeys. Kulttuuriset johtolangat taas ovat omasta elinympäristöstä ja kulttuurista opittuja pelkoja, jotka yhdessä kulttuurissa voivat vaikuttaa lapsellisilta ja toisessa ovat aitoja pelonkohteita, kuten esimerkiksi henkimaailman olennot.

Luonnollisia johtolankoja voi verrata synnynnäisiin pelonaiheisiin, sillä ne ovat jokaisella ihmisellä samoja. Eri ihmisten reaktio pelkoon voi kuitenkin vaihdella samassa tilanteessa ja ihminen voi tuntea pelkoa lievänä tai

voimakkaana. Liian voimakas pelko voi olla haitallista estäessään ihmistä kokonaan toimimasta, mutta pelon suojaavan vaikutuksen takia myös täysi pelottomuus on ongelmallista. (Sarafino, 1986, s. 11–19.)

Pelon tunteen synonyyminä käytetään usein virheellisesti huolestumista (Muris ym., 2000, s. 43) ja ahdistusta (Muris & Rachman, 2007, s. 1–3). Pelon ja huolestumisen erona pidetään yleensä sitä, että huolestumisen tunteen ajatellaan syntyvän silloin, kun ihminen ajattelee uhkaavaa tilannetta ja pelon tunteen silloin, kun ihminen kohtaa todellisen vaaratilanteen (Muris ym., 2000, s. 43). Bowlbyn (1973, s. 78) mukaan pelon tunne voi syntyä kuitenkin todellisen vaaratilanteen ulkopuolellakin, sillä ihminen voi pelätä niin asian läsnäoloa kuin poissaoloakin. Ihminen voi esimerkiksi pelätä läheisen menettämistä tai pieni lapsi kiintymyksenkohteensa, kuten äitinsä, poissaoloa. Huolen tunne onkin yksi vaikeimmista tunteista tunnistaa lapsessa, sillä se pyritään usein piilottamaan (Lansdown, 1986, s. 171–176). Huolta ei voi täysin erottaa pelon tunteesta, sillä on hyvin tilannekohtaista, milloin puhutaan pelosta ja milloin huolestumisesta.

Myös ahdistusta käytetään usein virheellisesti pelon synonyyminä (Muris & Rachman, 2007, s. 1–3). Sukulaistunteina ne aiheuttavatkin samanlaisia oireita (Nykänen & Samola, 2020, s. 17), mutta todellisuudessa ahdistus on erillinen tunne, joka kehittyy pelosta, huolesta ja usein myös huonosta itseluottamuksesta (Lansdown, 1986). Ahdistus on levoton tila (Lansdown, 1986, s. 171–176), joka syntyy tyypillisesti ihmisen ajatellessa negatiivisia mahdollisesti tapahtuvia asioita (Muris & Rachman, 2007, s. 1–3). Se on subjektiivinen kokemus, kohdistuu usein epäspesifeihin asioihin ja sisältää monesti tunteen, ettei tilannetta voi paeta (Lansdown, 1986, s. 171–176). Ahdistus on siis pelkoa epämääräisempi tunne, jossa yksilö itse ei välttämättä osaa määritellä ahdistuksen aiheuttajaa (Lansdown, 1986, s. 171–176; Sarafino, 1986, s. 20–21). Pelko voi kehittyä ahdistukseksi, jos pelko pääsee kasvamaan isommaksi kuin itse uhka tai jos ei osaa määritellä pelon aiheuttajaa ja sitä myöten käsitellä pelkoaan (Yang ym., 2009, s. 6).

Huolen ja ahdistuksen lisäksi muita pelon tunteeseen liitettyjä ja usein pelon kanssa limittäin toimivia tunteita ovat ujous, hämmennys, masennus ja

viha (Lansdown, 1986 s. 171–176). Ujous ja hämmennys ovat usein päällekkäisiä tunnetiloja (Lansdown, 1986) ja ujouden on todettu voivan aiheuttaa pelkoa sosiaalisista tilanteista ja siitä, ettei sovi joukkoon (Sarafino, 1986). Ujous kohdistuu nimenomaan ihmisiin ja hämmennys puolestaan siihen epävarmuuteen toisten reaktioista, mikä saa pelkäämään tuomitsevatko muut minut (Lansdown, 1986). Kohteen lisäksi tunteet eroavat toisistaan myös näyttäytymisensä osalta. Ujous näyttäytyy usein puhumattomuutena, kun taas hämmennys saattaa näyttäytyä siten, että puhuu hallitsemattomasti jopa liikaa (Lansdown, 1986, s. 171–176).

Pelon tunne ei ole täysin yksiselitteisesti määriteltävissä, koska siihen liittyy usein päällekkäisiä tunteita. Pelon tunne ja pelkoa aiheuttavat asiat ovat hyvin yksilökohtaisia, joihin vaikuttaa ihmisen luontaiset ja kulttuurista opitut pelot (Bowlby, 1973, s. 138–150). Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että eri ihmisillä on tiettyjä taustatekijöitä, jotka vaikuttavat pelon tunteeseen ja pelonaiheisiin. Pelon aiheilla on yhteys erityisesti ihmisen ikään ja sukupuoleen (Sarafino, 1986), kun taas pelon tunteen kokeminen riippuu enemmän synnynnäisistä tekijöistä.

Synnynnäinen temperamentti määrittelee ihmisen suhtautumista odottamattomiin tilanteisiin, uusiin ihmisiin, taipumusta pelkojen kehittymiseen sekä mahdollisuuksia ja esteitä rohkealle käyttäytymiselle (Keltikangas-Järvinen, 2004, s. 92). Vaikka temperamentti on pysyvä ominaisuus, voidaan sen määräämiä lähtöasetuksia kuitenkin kompensoida kehittämällä luonteenvahvuuksia (Peterson & Seligman, 2004, s. 214) kuten rohkeutta.

3.2 Pelkojen oppiminen

Synnynnäisten taipumusten lisäksi pelkoja myös opitaan ja niitä muodostuu kokemusten kautta. Pelkoja luovat kokemukset voivat olla yksittäisiä traumaattisia tapahtumia tai kielteisiä kokemuksia, jotka ovat toistuvia ja pitkäaikaisia (Sarafino, 1986, s. 44–50). Kokemukset voivat olla itse koettuja, kuultuja, nähtyjä tai myös kuviteltuja. Esimerkiksi se, että aikuiset varoittavat lasta jostain asiasta suojellakseen häntä, voi aiheuttaa lapsessa pelkoa myös

kuviteltuja asioita kohtaan (Sarafino, 1986, s. 52–57). Vaikka kohtalainen pelon tunne toimii monissa tilanteissa suojelevana tekijänä, tulee ylisuojelua ja pelottelua siis välttää (Sarafino, 1986).

Jo pieni lapsi oppii tunnistamaan perustunteet, kuten pelon, itsessään ja muissa ihmisissä (Denham, 1998, s. 23–24). Tunteiden on havaittu siirtyvän ihmisiltä toisille (Lansdown, 1986, 171–176) ja ihmisen kasvuympäristö vaikuttaa suuresti myös lasten pelkoihin. Suurin kehitys tunteiden ymmärtämisessä tapahtuu taaperoiästä esikouluikään (Denham, 1998, s. 58–59), jolloin myös sanavarasto kehittyy. Puhuvien 2-vuotiaiden on todettu ilmaisevan sanoin omia niin positiivisia kuin negatiivisia tunteita, mutta myös muiden ihmisten sekä elottomien hahmojen kuten lelujen tunteita (Harris, 2008, 320–331). Vaikka tunteet siirtyvät helposti ihmiseltä toiselle (Lansdown, 1986, s. 171–176), jo ennen esikouluikää lasten on havaittu oppivan, että toisten tunteet voivat erota omista tunteista (Denham, 1998, s. 58–59). Tällöin lapsi myös oppii ymmärtämään, että useita toisistaan ristiriitaisiakin tunteita voi tuntea samanaikaisesti (Denham, 1998, s. 58–59).

Tunteiden tunnistaminen muissa henkilöissä mahdollistaa pelkojen kehittymisen mallioppimalla. Todellisissa vaaratilanteissa toisen henkilön pelon tunteen havaitseminen toimii lasta varoittavana tekijänä, mutta vaarattomissa tilanteissa se synnyttää lapsessa uusia pelkoja (Sarafino, 1986, s. 52–57). Tunteiden opettamista tapahtuu myös tahattomasti, kuten vanhemman pelätessä hiiriä lapsikin saattaa alkaa pelätä niitä (Lansdown, 1986, s. 171–176). Kuten muutoinkin pelon tunteesta, sen tunnistamisessa muista ja tunteen mallioppimisesta voi siis olla lapselle sekä hyötyä että haittaa. Lapsi mallioppii pelkoja vanhemmiltaan, itseään rohkeammiksi kokemiltaan henkilöiltä, vertaisiltaan ja mediasta (Sarafino, 1986, s. 52–57). Lasten onkin todettu pelkäävän samanlaisia asioita kuin heidän äitinsä (Hagman, 1932, s. 110–130). Kun lapsi havaitsee oman suojeelijansa, itseään rohkeammaksi ja vahvemerkiksi kokevan ihmisen kuten vanhemman pelkäävän, ajattelee hän pelon aiheen olevan todellinen uhka myös itsensä kaltaiselle pienemmälle ja heikommalle

ihmiselle (Sarafino, 1986, s. 52–57). Tästä syystä pelkoja opitaan myös vertaisilta, joihin voi samaistua ominaisuuksiltaan (Zimmerman, 1977).

Tunnekokemuksen ja pelon mallioppiminen tapahtuu myös median välityksellä. Fiktiivisen hahmon pelon tunteen tunnistamisen on havaittu aiheuttavat ihmisessä fyysisiä pelon reaktioita, kuten tärinää ja sydämen sykkeen kiihtymistä (Venn & Short, 1973). Mediassa lapsi näkee pelokkaita ihmisiä niin todellisissa kuin epätodellisissakin tilanteissa ja saattaa nähdä myös hyvin epärealistisia tai liioiteltuja tilanteita, joista voi muodostua pelkoja (Sarafino, 1986, 52–75.)

Kaikki pelon aiheet eivät ole kuitenkaan opittu ympäristön ja kokemusten kautta, sillä pelon tunteen on todettu olevan kaikista tunteista ikäsidonnoisin (Lansdown, 1986, s. 171–176). Erityisesti pelot muuttuvat lapsuudessa ja eri kehitysvaiheisiin onkin liitetty erilaisia tyypillisiä pelon aiheita (Jersid & Holmes, 1935). Osa tutkimuksista on osoittanut, että alle kouluikäisillä lapsilla on useammin pelkoja kuin kouluikäisillä (ks. Davidson ym., 1989; Burnham & Gullone, 1997; Ollendick ym., 1989). Osassa tutkimuksista eri ikäisten pelkojen määrässä ei ole todettu eroa (ks. Ollendick ym., 1985; Valkenburg ym., 2000), mutta pelkojen intensiteetin on todettu olevan pienempi kouluikäisillä kuin sitä nuoremmilla lapsilla (ks. Cantor, Wilson & Hoffner, 1986; Davidson ym., 1989). Useimmat pelot jatkuvat viikkoja, kuukausia tai vuosia, mutta osa peloista jatkuu läpi elämän (Sarafino, 1986, s. 82–83).

Pienille lapsille kehittyy melko vähän pelkoja heidän eläessään fyysisesti ja sosiaalisesti suppeassa ympäristössä, useimmiten tuttujen ihmisten kanssa tutuissa paikoissa. (Sarafino, 1986, s. 21–22). Suppean ympäristön vuoksi pelon aiheet ovat enemmän luonnollisia pelkoja kulttuuristen pelkojen sijaan (Bowlby, 1973, s. 100–114). Imeväis- ja taaperoiässä pelon aiheet liittyvät usein vieraisiin ihmisiin (Bowlby, 1973, s. 110–114; Sarafino, 1986, s. 23–26) ja vanhemmista eroon joutumiseen (Sarafino, 1986, s. 26–34).

Kielen ja ajattelun kehittyessä sekä kokemusmaailman laajentuessa pelon aiheet muuttuvat abstraktimmiksi (Lansdown, 1986, s. 171–176; Sarafino, 1986, s. 21–22). Kielenkehityksen myötä lapset sanallistavat omia ja muiden tunteita

lähes kaikessa puheessaan (Harris, 2008, 320–331) ja jakavat näin pelonkokemuksia vertaisten kanssa (Sarafino, 1986, s. 21–22). Tällöin lapset alkavat usein pelätä satujen, kirjojen ja televisio-ohjelmien kuvitteellisia hahmoja kuten mörköjä, kummituksia ja noitua sekä yksin olemista ja pimeää (Lansdown, 1986, s. 171–176; Sarafino, 1986, s. 21–22). Myös luonnolliset pelon aiheet kuten lähestyvät esineet (Bowlby, 1973, s. 110–114), kovat äänet (Bowlby, 1973, s. 110–114; Lansdown, 1986, s. 171–176; Sarafino, 1986, s. 23–36), kirkkaat valot, kaatuminen (Sarafino, 1986, s. 23–26) ja kivun tunne (Lansdown, 1986, s. 171–176; Sarafino, 1986, s. 23–26), korkeat paikat, äkkinäiset liikkeet ja eläimet (Lansdown, 1986, s. 171–176) ovat tyypillisiä varhaislapsuudessa.

Lasten kehittyminen aktiivisemmiksi ja itsenäisemmiksi synnyttää pelkoja myös siitä syystä, että se saattaa heidät uudenlaisiin tilanteisiin (Sarafino, 1986, s. 21–22). Lasten kasvaessa ja fyysisen sekä sosiaalisen elinpiirin laajentuessa he joutuvat kohtaamaan jatkuvasti enemmän tilanteita, joissa on selviydyttävä ilman vanhempien turvaa (Sarafino, 1986, s. 21–22). Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi päivähoito, esikoulu, koulu, harrastustoiminta ja muu vanhemmista erossa vietetty aika. Koulumaailmaan siirtyminen vaatii lapselta itsenäisyyttä, kykyä irrottautua vanhemmista, sosiaalista kehittyneisyyttä, kognitiivisten kykyjen kypsyä ja kykyä sietää arvostelua (Dunderfelt, 2011, s. 80). Tällaiset uudet tilanteet ja vaatimukset voivat olla stressaavia. Stressaavat tilanteet saavat ihmisessä helposti aikaan pelkoa, ahdistusta, syyllisyyttä ja surua (Kagan, 1988, s. 195). Esikoulu- ja kouluikään siirryttäessä osa peloista katoaa, mutta samalla heille kehittyy uusia pelkoja (Sarafino, 1986, s. 26–24).

Tyypillisiä lasten pelon aiheita ovat entuudestaan tuntemattomat ihmiset ja paikat (Lansdown, 1986), jotka kaikki ovat ainakin joiltain osin edessä kouluun siirryttäessä. Tuntemattomista ihmisistä lapsia pelottaa enemmän aikuiset kuin lapset ja miespuoliset kuin naispuoliset henkilöt (Lansdown, 1986, 171–176). Moni lapsi voi kokea vielä koulun alkaessa vahvastikin eroahdistusta vanhemmistaan, mutta eroahdistus saattaa muuttua muotoaan toimien koulu- tai kuolemanpelon ytimenä (Sarafino, 1986, s. 26–34).

Koulufobia on yksi keskilapsuuden yleisimmistä peloista, joka näyttäytyy usein suoraan tai keksityillä selityksillä kouluun menon vastustamisena tai fyysisenä pahoinvointina (Sarafino, 1986, s. 21–38). Koulun alettua uuteen elämäntilanteeseen, sosiaaliseen yhteisöön, ilmapiiriin ja uusiin vaatimuksiin sopeutuminen asettaa lapselle paljon vaatimuksia (Dunderfelt, 2011, s. 80–81), jotka voivat tuntua ahdistavilta ja pelottavilta kohdata. Aluksi koulufobia johtuukin vanhemmista eroon joutumisesta ja epävarmuudesta, pitääkö tuntematon opettaja heistä huolen (Sarafino, 1986, s. 26–34). Lapsen kehitys koulukypsyyteen tapahtuu vaiheittain, ja ensimmäiset kouluvuodet ovatkin vielä ikään kuin varhaislapsuuden jatketta (Dunderfelt, 2011, s. 80–81), jolloin aikuisten turvaa tarvitaan vielä paljon.

Koulun aloituksen jälkeen vanhemmilla lapsilla ilmenevään koulufobiaan liittyy usein myös huolet ja ongelmat kotiasioissa, koulusuoriutumisessa ja sosiaalisissa suhteissa (Sarafino, 1986, s. 21–38). Nämä riskit liittyvät keskilapsuuden kehitysvaiheeseen, jossa lapsi yksilöityy sekä mahdollisesti myös vieraantuu vanhemmistaan (Dunderfelt, 2011, s. 82–83) ja toverisuhteiden merkitys elämässä alkaa korostua (Nurmi ym., 2014, s. 122–123). Vaikka tässä iässä lapsi opetteleekin irrallisuutta auktoriteeteista, hän yhä tarvitsee heidän suojaavia ihmissuhteita (Dunderfelt, 2011, s. 82–83). Keskilapsuudessa lasten yleisiä pelkoja koulufobian rinnalla ovatkin ihmissuhteisiin liittyvät asiat kuten vanhempien, opettajan ja vertaisten toimesta naurunalaiseksi, hylätyksi ja kiusatuksi joutuminen (Sarafino, 1986, s. 21–38). Nuorena ja aikuisuuden kynnyksellä ihminen elää ihmissuhteiden, identiteetin ja ideologioiden kriisien aikaa (Dunderfelt, 2011, s. 84–95). Nuoreksi ja aikuiseksi kasvaessa vertaisryhmien muodostuminen ja ulkonäön tarkastelu korostuvat, jolloin myös sosiaaliset tilanteet, hylätyksi tuleminen, mukaan sopimattomuus ja esiintyminen ovat tyypillisiä pelon aiheita (Sarafino, 1986, s. 160–198). Tänne varmaan jatketaan vielä ihan lyhyesti peloista aikuisuudessa ja vanhuudessa.

Ihmisen pelon aiheisiin liittyy siis ihmisen synnynnäisten ominaisuuksien tuoma herkkyys pelon tunteen kokemiseen ja ihmisen elinympäristön vaikutus pelon aiheiden muodostumiseen. Ihmisen elinympäristö laajenee ihmisen

kasvaessa lapsesta aikuiseksi, jolloin pelon aiheet muovautuvat uudenlaisiksi uusien kokemusten myötä.

3.3 Pelko ja sukupuoli

Tutkimusten mukaan tytöt kokevat enemmän ja voimakkaampia pelkoja kuin pojat (Elbedour ym., 1997; McLean & Anderson, 2009; Ollendick ym., 1985). Tyttöillä havaitaan poikia enemmän pelkoja, mutta molemmilla sukupuolilla pelot helpottavat iän myötä (Burnham & Gullone, 1997; Davidson ym., 1989; Elbedour ym., 1997). Pojat eivät kuitenkaan synny pelottomina, sillä he omaksuvat pelottomuuden kasvatuksen myötä (Goodey, 1997). Useimmilla lapsilla onkin käsitys tietynlaisista sukupuolirooleista, joihin heidät on sosiaalistettu hyvin varhain (Williams & Best, 1982, s. 24). Tyttöjen ja poikien eron pelokkuudessa on ajateltu johtuvan tyypillisistä sukupuolirooleista, jossa naisille on sallittua olla pelokas, kun taas miehille ei (Burnham & Gullone, 1997; Pierce & Kirkpatrick, 1992). Nämä erot sukupuolten välillä on havaittu ilmenevän myös eri kulttuureissa (Elbedour ym., 1997).

Goodeyn (1997, s. 403) mukaan feminismi on opettanut, että joidenkin miesten väkivaltaiset teot naisia kohtaan on pitänyt isoimman osan naisista niin sanotusti omalla paikallaan siinä pelossa, että heistä tulee miesten uhreja. Samalla tavalla hegemoninen maskuliinisuus on pitänyt isoimman osan miehistä omalla paikallaan, jottei heitä luokiteltaisi feminiinisiksi, sillä hegemoninen maskuliinisuus opettaa poikia olemaan näyttämättä tunteita, jotka osoittaisivat heidät haavoittuvaisiksi. Tunneilmaisun sallittavuuden erot saattavat selittää pelon tunteen havaitsemista eri sukupuolilla ja näin myös sitä, kuinka kasvattajat käsittelevät pelkoa ja varoittavat pelon aiheista eri tavoin eri sukupuolten kanssa.

Kasvattajien sukupuolittuneen kohtelun lisäksi myös lapset hakevat sukupuolesta riippuen lohtua eri tavalla pelkoa kokiessaan. Vuoden 2022 lapsibarometrissa (Tuukkanen, 2022, s. 71) havaittiin, että 22 prosenttia tytöistä ajatteli lohdutuksen, halaamisen tai sylissä olemisen vievän pelkoa pois, kun

pojista niin ajatteli vain yhdeksän prosenttia. Itseraportoiduissa tutkimuksissa tytöillä on myös todettu ilmenevän poikia enemmän pelkoja, vaikka objektiivisemmissä mittauksissa pojilla on todettu olevan enemmän fyysisiä oireita, jotka viittaavat pelkoon tai sen piilottelun aiheuttamaan emotionaaliseen stressiin (Sarafino, 1986, s. 20–21). Pierce ja Kirkpatrick (1992) tutkivat tyttöjen ja poikien pelonkohteita sydämen sykkeen avulla ja havaitsivat, että pojat eivät raportoineet erityisesti hiirien, rottien ja vuoristoratojen pelkoa, mutta syke paljasti pelon. Heidän mukaansa pojat mieluummin valehtelivat testissä suojellakseen miehisyyttään.

Tutkimuksissa on huomattu, että miehet eivät olleet naisia rohkeampia, mutta sukupuolella on kuitenkin vaikutusta siihen, miten pelottavassa tilanteessa käyttäytyään ja millaisia asioita pidetään pelottavina tai rohkeina (Howard & Fox, 2020). Miehet raportoivat tutkimuksissa useammin pelkoa, joka vaatii fyysistä rohkeutta pelosta selviämiseen, kun taas naiset raportoivat pelkoa, joka vaatii psykologista rohkeutta pelosta selviämiseen (Pury ym., 2007; Pury ym., 2014). Pelottavan tilanteen jälkeenkin tyttöjen ja poikien käytös vaihtelee ja tytöt useammin kokevat ahdistuksen tunnetta sekä sortuvat itsesyytöksiin (Ganwell ym., 2015). Toisaalta poikien pelokasta käyttäytymistä ja ahdistusta ei hyväksytä samalla tavalla kuin tyttöjen (McLean & Anderson, 2009), jolloin pojilla voi joko olla keinoja käsitellä tunteitaan paremmin tai he eivät tuo niitä ilmi muille.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia lasten käsityksiä pelosta ja pelon aiheiden yhteydestä sukupuoleen tarkastelemalla niitä fyysisen, psykologisen ja moraalisen pelon jaottelun avulla. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa siitä, minkälaisia asioita ja tilanteita lapset ajattelevat olevan mahdollista pelätä. Näitä tutkitaan lasten luomien hahmojen ja kertomusten kautta analysoimalla, millaisia pelon aiheita hahmoilla esiintyy ja miten pelon aiheet jakautuvat hahmojen sukupuolten välillä. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että on olemassa luonnollisia pelkoja, jotka esiintyvät useimmilla ihmisillä. Näiden lisäksi on havaittu pelon aiheita, jotka ovat yksilöllisiä. Ihmisen taustatekijöillä, kuten sukupuolella, on havaittu olevan yhtäläisyyksiä pelon tunteen kokemisessa ja pelon aiheissa. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavanlaiset:

1. Millaisia pelon aiheita kuudesluokkalaisten luomilla hahmoilla esiintyy?
2. Miten pelon aiheet ilmenevät eri sukupuolta olevilla hahmoilla?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuskonteksti

Tutkimuksemme voi hahmottaa kuuluvaksi sekä kasvatustieteiden että psykologian tieteenalan alle, sillä tutkimme lasten luomien hahmojen pelkoa. Kasvatustieteelliseen tutkimukseen kuuluu erityisesti kasvatukseen ja kehitykseen liittyvät kysymykset, joissa tarkastellaan lapsen kasvun tukemista ikävaiheelle sopivalla tavalla. Psykologian tieteenalassa taas tutkitaan enemmän pelkoa, sen vaikutusta yksilöön ja taustatekijöitä pelolle.

Toteutimme tutkimuksen suomalaisessa peruskoulussa ja lähestyimme tutkimaamme aihetta laadullisella tutkimusotteella, sillä mitta-asteikollisten yleistysten sijaan pyrimme saamaan tutkittavien äänen kuuluviin kokonaisvaltaisemmin (Juuti & Puusa, 2020). Tutkimuksemme taustana toimii konstruktivistinen ajattelutapa, jonka kautta tarkastelemme tutkimuskohteemme todellisuutta. Konstruktivismi lähtee siitä ajatuksesta, että ei ole olemassa valmiiksi olevaa tietoa, vaan jokainen luo totuutta (Lincoln ym., 2011). Tutkimuksessamme kuudesluokkalaiset ilmentävät oman ajatusmaailmansa kautta sitä, millaisia asioita he liittävät luomiinsa hahmoihin. Näin he kuvaavat omaa totuuttaan aineiston hahmoista, eli siitä mitä kuvittelevat hahmojen voivan ajatella, tuntea ja kokea.

Tässä tutkimuksessa on käytetty narratiivista lähestymistapaa, sillä halusimme, että tutkittavat voivat vapaammin osallistua tutkimuksemme ilman, että he kokevat meidän tutkivan heidän omaa identiteettiään. Narratiivinen lähestymistapa liitetään usein konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen, sillä tiedon ajatellaan olevan riippuvainen siitä, missä ajassa ja paikassa se muovautuu (Heikkinen, 2018). Narratiivisessa lähestymistavassa aihetta lähestytään kertomusten avulla. Ihmisille on tyypillistä hahmottaa, koota ja muodostaa tietoa kokemusmaailmastaan kertomusten avulla (Heikkinen, 2018, s. 176). Kertomuksille on ominaista, että ne voivat kertoa jotain menneisyydestä, mutta niiden avulla voidaan kertoa myös tulevasta (Puusa ym., 2020, s. 206). Kertomukset toimivat tiedon välittäjänä, sillä niiden voidaan ajatella

selittävän merkityksiä ja esimerkiksi ihmisten välisiä suhteita (Juuti & Puusa, 2020). Kertomusten ei ole kuitenkaan tarkoitus kuvata objektiivista totuutta, vaan kertomukset voivat olla myös fiktiivisiä (Gabriel, 2004). Näistä eri kertomuksista tutkija pyrkii rakentamaan tietoa ja ymmärtämään niiden merkityksiä (Lincoln ym., 2011).

5.2 Tutkittavat ja aineistonkeruu

Tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme eläytymismenetelmän, sillä se on luonteva yhdistää narratiivisen lähestymistavan kanssa. Eläytymismenetelmässä tutkittaville annetaan kehyskertomus, jonka pohjalta tutkittava kirjoittaa kertomuksen (Wallin ym., 2015, s. 247). Kertomuksen kirjoittamisen vuoksi valitsimme tutkittaviksi kuudesluokkalaisia, sillä heillä on jo kyky tuottaa tekstiä kirjallisesti ja ilmaista itseään.

Tutkimukseemme osallistui 17 kuudesluokkalaista oppilasta. Taustatiedoiksi keräsimme oppilaista sukupuolen, jonka oppilas sai määrittellä itse. Sukupuolta ilmaistiin sanoilla 'tyttö', 'nainen', 'poika' ja 'mies' sekä sukupuolta kuvaavin symbolein. Naissukupuolen edustajiksi itsensä määritteli 11 oppilasta ja miessukupuolen edustajiksi 6 oppilasta. Tutkittavat olivat keskisuuren koulun oppilaita, jotka valikoituivat tutkimukseen laittamalla satunnaisesti valitulle kuudennen luokan opettajalle sähköpostia ja pyytämällä lupaa toteuttaa tutkimus hänen luokassaan.

Aiemmin selvitettyjen tutkimuslupien lisäksi opettaja laittoi oppilaiden vanhemmille viestin tutkimuksestamme. Päädyimme tutkimuslupien lisäksi lähettämään viestin, koska tutkimusaiheena sukupuoli saattaa olla joillekin oppilaille arkaluontoinen. Samaan viestiin liitimme vanhemmille tiedoksi tutkimuksemme tietosuojailmoituksen sekä tiedotteen tutkimuksesta. Tässä vaiheessa emme olleet varmoja siitä, miten sukupuoli näyttäytyy lopullisessa tutkimuksessa, joten halusimme olla vanhempien suuntaan mahdollisimman avoimia tutkimuksesta. Vielä tässä vaiheessa vanhemmilla oli mahdollisuus

kieltää lapsensa osallistuminen tutkimukseen ilmoittamalla meille asiasta. Opettajalle ja huoltajille mainittiin, että oppilaita ei tarvitse valmistella tutkimukseen etukäteen tai kertoa tutkimaamme aiheita, jotta liiallinen tieto tutkimuksesta ei vaikuta itse tutkimusaineistoon.

Aineistonkeruuta varten loimme tutkittavien täytettäväksi kaverikirjapohjat (liite 1) sekä kehyskertomuksen (liite 2). Kaverikirjasivuja oli kolme kappaletta, joissa jokaisessa oli eri hahmon kuva. Hahmojen kuvat suunniteltiin niin, että kaverikirjan hahmot voi mieltää tyypillisen pojan ja tytön näköisiksi. Yksi hahmoista suunniteltiin näyttämään sukupuolen suhteen neutraalimmalta. Alun perin tarkoituksena oli tutkia lasten luomia hahmoja sukupuoliroolien näkökulmasta, ja ajattelimme hahmojen kuvien tukevan tätä tarkoitusta. Kehyskertomuksen avulla taas pyrimme ohjaamaan tutkittavia kirjoittamaan sukupuolirooleista rohkeutta vaativissa tilanteissa, jotta saimme rajatumman näkökulman sukupuoliroolien tarkasteluun. Pyrimme kuitenkin jättämään kehyskertomuksen riittävän pelkistetyksi, sillä kehyskertomuksessa tulee välttää liiallista johdattelua (Wallin ym., 2015, s. 249).

Tutkimuksen aineistonkeruu tapahtui vuoden 2021 loppupuolella ja se toteutettiin kahdessa osassa. Halusimme ensin olla varmoja tutkimusasetelmamme toimivuudesta, minkä vuoksi testasimme asetelmaa ensin puolikkaan luokan kanssa. Aineistonkeruukertojen väliin jätettiin viikko aikaa, jotta meillä oli tarvittaessa aikaa muokata tutkimusasetelmaa. Ensimmäisen tutkimuskerran perusteella emme kokeneet muuttamiselle tarvetta, koska aineistonkeruu toimi hyvin alkuperäisellä tutkimusasetelmalla. Tutkimus toteutettiin oppilaiden omassa luokassa, jossa ensin esittelimme itsemme, kävimme läpi oppilaiden kanssa tietosuojalomakkeen olennaisimmat asiat diaesityksen avulla (liite 3) ja kerroimme, että tutkimus on täysin vapaaehtoinen. Oppilaille oli mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Lisäksi painotimme oppilaille, ettei kukaan muu lue vastauksia kuin tutkijat, jotta he voivat avoimemmin kirjoittaa haluamistaan asioista.

Alkuinformaation jälkeen annoimme oppilaille täytettäväksi tutkimuslomakkeet, joissa oli kuva kolmesta eri henkilöstä ja oppilaiden tuli täyttää henkilöiden kaverikirjasivut. Kaverikirjavastauksia kertyi 51 sivua, joista jokaisessa on yksi hahmo taustatietoineen. Hahmot olivat iältään 6–24-vuotiaita, minkä lisäksi oli yksi yli 3000-vuotias hahmo. Naissukupuolisia hahmoja oli 32, johon on laskettu mukaan myös henkilö, jonka sukupuoleksi oli määritelty ‘tyttö?’. Miessukupuolisia hahmoja oli 18 ja muunsukupuolisia 1.

Lisäksi oppilaiden tuli kirjoittaa kertomus yhdestä kaverikirjan hahmosta, jonka olimme lomakkeeseen etukäteen määritelleet. Kertomusten hahmot määrättiin etukäteen, koska eläytymismenetyksessä olennaista on kehyskertomusten variointi, jolloin saadaan tutkittuja eri teemoja, jotka liittyvät tutkittavaan aiheeseen (Wallin ym., 2015, s. 249). Kirjoitimme etukäteen hahmojen numerot 1-3 lomakkeisiin ja jaoimme ne satunnaisesti oppilaille, jotta saimme jokaisesta hahmosta kertomuksia. Kertomuksia kertyi yhteensä 4 sivua (fontti arial, koko 12 ja riviväli 1,5), joista pisin kirjoitelma oli 21 riviä ja lyhyin 3 riviä.

5.3 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen analyysin ensimmäinen vaihe on tutustua huolella aineistoon (Nowell ym., 2017). Tutkimuksessamme olimme kiinnostuneita siitä, mitä kertomuksissa kerrotaan ja aloimme tutkia eri narratiiveja sisällönanalyysin avulla. Narratiivien analyysissä keskitytään kertomuksen rakenteen sijaan sisältöön ja analyysitavaksi valitaan usein sisällönanalyysi (Polkinghorne, 1995). Aloitimme sisällönanalyysin kirjaamalla aineiston sähköiseen muotoon, jonka jälkeen tulostimme aineiston papereille, joihin kirjoitimme muistiinpanoja lukiessamme aineistoa läpi. Aluksi olimme kiinnostuneita lasten luomista sukupuolirooleista, joten tutkimme aineistoa sukupuoliroolien näkökulmista. Tästä syystä päädyimme jaottelemaan aineistoa sekä tutkittavien sukupuolen että hahmon sukupuolen mukaan. Alkukartoituksen jälkeen huomasimme, että tutkittavan sukupuolella ei ollut merkitystä vastausten kannalta, sillä vastaukset

olivat molemmilla sukupuolilla samankaltaisia. Näin ollen jatkoimme tarkastelua vain hahmojen sukupuolten näkökulmasta.

Lähestyimme alussa aihetta kiinnittämällä huomiota siihen, millaisia sukupuolirooleihin liittyviä asioita havaitsemme analyysin aikana. Laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan olimme kiinnostuneita siitä, mitä asioita hahmoista on kerrottu sen sijaan, kuinka yleisiä vastaukset ovat. Aineiston tarkastelussa aloimme kiinnostua yhä enemmän rohkeista teoista, sillä aineisto antoi meille monipuoliset mahdollisuudet tarkastella sitä myös sukupuolen näkökulmasta. Näin ollen valitsimme kiinnostuksen aiheeksi rohkeuden ja sukupuolen. Ajattelimme aluksi pelkoa rohkeuden vastinparina, minkä vuoksi analysoimme lisäksi myös kaverikirjavastausten kohtia pelon aiheista.

Tässä vaiheessa tutkimme teoriaa pelosta ja rohkeudesta, sillä ajattelimme pelon ja rohkeuden olevan irrallisia toisistaan. Ensin analysoimme rohkeita tekoja kirjoitelmissa ja pelkoa kaverikirjavastauksissa, sillä ne olivat selvästi tutkimuslomakkeista saatavilla. Rohkeuden teoriaa lukiessa huomasimme kuitenkin pian, että rohkeus ja pelko ovat olennaisesti riippuvaisia toisistaan. Tämän vuoksi yhdistimme kirjoitelmien rohkeutta vaatineiden tilanteiden ja kaverikirjavastausten pelon aiheet. Pelon aiheita esiintyi kaverikirjojen osalta "Pelkään:" -vastauksissa sekä päiväkirjakirjoituksissa suoraan ilmaistuna, että rohkeutta vaativan tilanteen kuvailun kautta. Niin kaverikirjavastauksissa kuin päiväkirjakirjoituksissa esiintyi kussakin vähintään yksi pelon aihe hahmoa kohden. Joissain kaverikirjavastauksissa ja päiväkirjoituksissa esiintyi useampi eri pelon aihe ja osassa päiväkirjakirjoituksia kuvattiin myös muiden kuin päiväkirjan kirjoittajan pelon aiheita.

Koska olimme edelleen kiinnostuneita myös sukupuolen merkityksestä, analysoimme aineistoa myös tästä näkökulmasta. Analyysiamme voi kutsua teoriaohjaavaksi, sillä peilasimme aineistoa analyysin edetessä rohkeuden, pelon ja sukupuolen teoriaan. On tyypillistä, että tutkimuksen alussa ei ole täyttä varmuutta tutkimuksen taustateoriasta, jolloin analyysin lopullinen teoriakytkös muodostuu vasta analyysin edetessä (Puusa, 2020, s. 146). Tutkimuksessamme analyysia ohjasi rohkeuden ja pelon teoria, jonka mukaan rohkeutta ei ole ilman

pelkoa. Näin ollen meille mahdollistui pelon aiheiden jaottelu rohkeuden teoriasta löytyneiden moraalisen, psykologisen ja fyysisen rohkeuden alle. Analysoimme rohkeissa teoissa ja kaverikirjavastauksissa sitä, millaista rohkeutta hahmo tarvitsee kohdatessaan pelottavan asian. Näin ollen analysoimme taustalla vaikuttavan pelon aiheen ja sen myötä jaottelusta puhutaan jatkossa moraalisenä, psykologisena ja fyysisenä pelkona.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysivaiheessa kokosimme kaverikirjavastausten ja kertomusten pelon aiheet yhteen ja pelkistimme alkuperäisilmaisuja, jotta saatoimme aloittaa teemoittelun. Teemoittelussa aineistoa kategorisoidaan teemoihin niiden samankaltaisuuden mukaan (Puusa, 2020, s. 148). Taulukossa 1 on esimerkki aineiston suorista lainauksista, pelkistetyistä ilmauksista ja teemoittelusta. Osa taulukon suorista lainauksista on suoraan kaverikirjojen lyhyistä lomakevastauksista, joissa tutkittavat kertoivat lyhyesti hahmon peloista. Loput suorat lainaukset on otettu kertomuksista, joista analysoimme kertomuksissa esiintyvien hahmojen pelkäämiä asioita.

Taulukko 1

Esimerkki hahmojen pelon aiheiden teemoittelusta

Hahmon sukupuoli	Suora lainaus	Pelkistetty ilmaus	Teema	Yläteema
Nainen	[...] ne sano et mejjän pitäis varastaa nille alkoholia siinä vaiheessa mun sydän pysähty ja sanoin kovaan äänen Ei! [...]	Alkoholin varastamisesta kieltäytyminen		
Nainen	Pelkään: riitoja [...]	Riidat		
Mies	Tänään minä sanoin äidille & isälle ettei ole kivaa kun he koko ajan riitelevät. [...]	Riidat		
Nainen	Pelkään: kiusaajiani	Kiusaajat		
Mies	Pelkään: Koulukiusaajia	Kiusaajat		
Mies	[...] Odotin naurua ja kiusaamista sekä huutelua Homo!! [...]	Kiusatuksi tuleminen	Konfliktitilanteet	Moraalinen
Mies	[...] Jos menisin Liljalle ja saattaisin hänet kouluun, myöhästyisin ja Eero ilkkuisi tytön saattamisesta [...]	Kiusatuksi tuleminen		
Mies	[...] Minä näin kun pienempää tönittiin ja haukuttiin, päätimme Sebastianin kanssa mennä puuttumaan asiaan. [...]	Kiusaamiseen puuttuminen		

Muodostimme pelkistetyistä ilmauksista yhteensä 22 teemaa: ihmiset, torjutuksi tuleminen, konfliktitilanteet, vanhempien ero, koulusta myöhästyminen,

esiintyminen, kuolema, ryöstötilanne, kosto, tapaturmatilanne, korkeat paikat, tuli, pallot, lentokoneet/lentäminen, eläimet, ilmastonmuutos, pimeys, tunteet, kauhukirjallisuus, ahtaat paikat, kaiken pelkääminen ja täysi pelottomuus. Näiden teemojen kautta pystyimme tarkastelemaan paremmin, millaisissa tilanteissa hahmot kokevat pelkoa ja mitkä asiat aiheuttavat pelon tunnetta. Lisäksi halusimme tietää, millaista pelkoa hahmot kokevat, joten analysoimme eri teemat kuuluvaksi fyysiseen, psykologiseen ja moraaliseen pelkoon, joista muodostimme aineistomme yläteemat. Koska osa pelon aiheista yhdistyi sekä fyysiseen että psykologiseen pelkoon, muodostimme tästä oman yläteeman. Lisäksi näihin kuulumattomat teemat muodostavat yhdessä luokittelemattomien teemojen yläteeman. Näin ollen yläteemoja muodostettiin yhteensä viisi.

Toista tutkimuskysymystä tarkasteltiin luokittelemalla teemat ensin sukupuoliluokkiin kunkin yläteeman osalta taulukon 2 mukaisesti. Yläteeman kautta saimme paremman kuvan siitä, millaista pelkoa eri sukupuolilla esiintyy. Sukupuoliluokkien osalta olimme kiinnostuneita yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista eli siitä, esiintyykö jokin teema vain yhdessä vai useammassa sukupuoliluokassa.

Taulukko 2

Esimerkki teemojen tarkastelusta sukupuolittain

Yläteema	Nainen	Mies	Muu	Sukupuolet
Psykologinen	Pimeä	Pimeä		Naiset ja miehet
	Tunteet	Tunteet		Naiset ja miehet
	Ilmastonmuutos			Vain naiset
	Ahtaat paikat			Vain naiset
	Kauhukirjallisuus			Vain naiset

Useampaan kuin yhteen sukupuoleen liitetyt teemat analysoitiin vielä pelkistettyjen ilmausten perusteella edellisen vaiheen kaltaisesti selventäen sitä, mitä kutakin sukupuolta edustava hahmo teeman sisällä tarkemmin ottaen pelkää. Näin pystyimme tarkastelemaan eroavaisuuksia yhteisten teemojen sisällä ja saimme selville, mitä pelon aiheita eri sukupuolta olevilla hahmoilla on ja millaisissa tilanteissa ne esiintyvät. Taulukossa 3 esitetään esimerkki sekä nais-

että mieshahmoihin yhdistetyn teeman analysoinnista pelkistettyjen ilmausten avulla.

Taulukko 3

Esimerkki pelkistettyjen ilmausten tarkastelusta sukupuolittain

Teema	Nainen	Mies	Muu	Sukupuolet
Tunteet	Epäonnistuminen	Epäonnistuminen		Naiset ja miehet
	Yksinäisyys	Yksinäisyys		Naiset ja miehet
	Ahdistus			Vain naiset
		Pelko		Vain miehet

Analysoimalla sukupuolten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä teemojen että pelkistettyjen ilmausten kautta saimme paremman kuvan pelon aiheiden ja sukupuolen yhteydestä. Tämän perusteella loimme tuloksissa esitetyt taulukot mies- ja naishahmoille erikseen. Taulukoihin merkittiin molempien sukupuolten omat sekä yhteiset pelon aiheet.

5.4 Eettiset ratkaisut

Tieteellisessä tutkimuksessa on tärkeää noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, jonka keskiössä on rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012). Tutkimuksessamme olemme kuvanneet tutkimuksen vaiheet tarkasti ja tarkastelleet tutkimuksen edetessä tekemiämme ratkaisuja eettiseltä kannalta. Esimerkiksi aineistonkeruussa päädyimme kysymään tutkittavien taustatietoina ainoastaan sukupuolen ja iän, koska muilla tiedoilla ei ollut tutkimamme aiheen kannalta merkitystä. Tutkimukseen osallistujilla on lisäksi oikeus määrittää itse, mitä tietoja luovuttaa tutkimukseen (Kuula, 2015, s. 46), mutta ei ole myöskään tarkoituksenmukaista kerätä kaikkia taustatietoja vain varmuuden vuoksi.

Hyvä tieteellinen käytäntö vaatii tarvittavien tutkimuslupien hankinnan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012). Varmistimme koulun puolelta tutkimuslupien olevan kunnossa, minkä lisäksi lähetimme huoltajille erikseen wilma-viestin tutkimuksesta. Huoltajilla oli mahdollisuus evätä lapsensa osallistuminen tutkimukseen, minkä lisäksi myös tutkittavilla oli mahdollisuus kieltäytyä. Tutkimuksen eettisissä periaatteissa painotetaan tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamista (Kuula, 2015, s. 45), minkä vuoksi

pelkästään huoltajien lupa tutkimukseen osallistumisesta ei riitä. Tutkittavien ollessa alaikäisiä pyrimme välttämään liian monimutkaisia termejä tutkittavien kanssa ja selvensimme ikätasoisella tavalla tietosuojailmoituksen olennaisimmat asiat tutkittaville.

Tutkimuksen teon hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös aineiston huolellinen tallentaminen ja suojaaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012). Kirjoitimme paperisen aineiston tarkasti koneelle kirjoitusvirheitä myöten ja tarkistimme aineiston olevan kunnossa ennen alkuperäisten paperisten aineistojen tuhoamista. Tallensimme aineiston yliopiston suojatulle U-asemalle, johon oli vain tutkijoilla pääsy. Painotimme myös tutkittaville, että vain tutkijat lukevat ja käsittelevät aineistoa, jotta heillä on mahdollisuus kirjoittaa vapaammin haluamistaan aiheista.

Aineiston analyysin alussa käytimme tutkittavista pseudonyymejä. Analyysin edetessä huomasimme kuitenkin, että tutkittavan omalla sukupuolella ja iällä ei ole tulosten kannalta merkitystä, joten anonymisoimme aineiston lopullisesti. Tutkittavien pseudonyymien sijaan siirryimme käyttämään hahmoista numeroita, jotka annoimme hahmoille satunnaisesti ja hyödynsimme niitä tulosluvun sitaateissa. Tuloksia kirjoittaessa täytyy pitää huoli, että yksittäiset tutkittavat eivät saa olla niistä tunnistettavissa (Kuula, 2015, s. 46) ja aineiston anonymisointi edesauttoi tutkittavien yksityisyyden suojelemista. Tämän lisäksi aineistosta voi tunnistaa eri henkilöitä kirjoitusvirheiden vuoksi, minkä takia tuloksissa esitetyistä sitaateista on poistettu selviä kirjoitusvirheitä tutkittavien yksityisyyden suojelemiseksi ja sitaattien lukemisen helpottamiseksi.

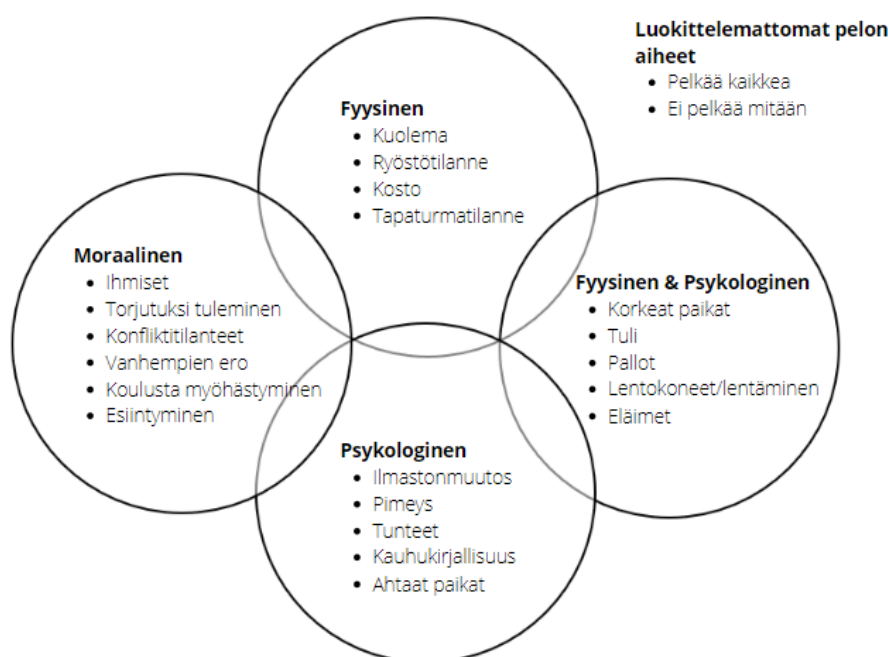
Tutkimuksen valmistumisen jälkeen on pohdittava tutkimuksessa syntyneen aineiston jatkokäyttöä tai tuhoamista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012). Tarkoituksenamme ei ole käyttää aineistoa uudelleen ja tutkimusluvut on pyydetty vain tätä tutkimusta varten. Näin ollen aineisto tuhottiin lopullisesti tutkimuksen valmistuttua.

6 HAHMOJEN PELOT

Aineistossa hahmoilla esiintyy psykologista, fyysistä ja moraalista pelkoa, jotka muodostavat aineiston yläteemat. Nämä ovat keskenään limittäisiä eikä osaa pelon aiheista voidakaan määrittellä kuuluvaksi vain yhteen yläteemaan. Tämän tutkimuksen aineistossa ilmeni myös pelkoja, jotka voivat kuulua sekä fyysiseen että psykologiseen pelkoon. Näin ollen fyysisistä ja psykologisista peloista on luotu oma yläteemansa. Kuviossa 1 esitellään hahmojen pelon aiheet jaoteltuna yläteemoihin. Aineistossa ilmeni myös hahmot, jotka kertoivat pelkäävänsä "kaikkea" ja "ei mitään". Nämä pelon aiheet jäivät teemojen ulkopuolelle tai sisältyvät kaikkiin niistä.

Kuvio 1

Hahmojen pelon aiheet jaoteltuna fyysiseen, fyysiseen ja psykologiseen, psykologiseen sekä moraaliseen pelkoon.

Yläteemojen alla näkyy aineistossa esiintyvät 22 teemaa. Teemat ilmentävät aineistossa esiintyviä pelon aiheita, jotka esitellään tarkemmin yläteemojen kautta seuraavissa luvuissa.

6.1 Fyysinen pelko

Aineiston hahmoissa fyysisinä pelon aiheina ovat oma tai toisen ihmisen fyysinen loukkaantuminen tai kuolema. Kuten tyypillisesti fyysistä rohkeutta vaativat tilanteet (Putnam, 1997), tutkittavien kuvaamat pelot ovat sellaisia, mitkä tapahtuvat usein yllättäen ja nopeissa tilanteissa. Fyysisiin pelon aiheisiin liittyviä alateemoja ovat kuolema, ryöstötilanne, kosto ja tapaturmatilanne.

Kuoleman pelon ytimessä on eroahdistus, joka muuttaa muotoaan esikoulu- ja kouluikään tultaessa läheisen ja oman kuoleman peloksi (Sarafino, 1986, s. 26–34), joita esiintyi myös aineistossamme. Oman kuoleman pelkääminen on yleistä, sillä siinä pelätään itse kipua, jota kuolema voi aiheuttaa, mutta pelkoa aiheuttaa myös epätietoisuus siitä, mitä kuoleman jälkeen tapahtuu. Läheisen kuoleman pelko taas liittyy vahvasti siihen, että hahmo menettää itselleen läheisen ihmisen, joka on yleensä äiti tai hyvä ystävä.

Menettämisen pelko esiintyy myös tilanteissa, joissa fyysistä pelkoa aiheuttaa toiset ihmiset. Aineistossa toiset ihmiset aiheuttivat fyysistä pelkoa ryöstötilanteessa ja mahdollisessa kostossa, jossa on pelko oman itsensä ja toisen henkilön puolesta. Pahimmillaan kyseeseen voi tulla myös menettämisen pelko, mutta näissä tilanteissa hahmot pelkäsivät enemmänkin fyysistä loukkaantumista.

[...] näin kaksi miestä ryöstämässä vanhaa naista. Lähdin kävelemään heitä kohti ja kaivoin puhelimeni taskusta. Soitin numeroon 112. Puolustin rouvaa ja häädin ne kelmit.
[...] (Hahmo 42)

Ryöstötilanteessa hahmo ilmentää fyysistä pelkoa tilanteessa, jossa pelkää toisen ihmisen puolesta ja altistaa myös itsensä fyysiselle uhalle. Fyysistä uhkaa pelkää myös hahmo, joka altisti itsensä aiemmin fyysiselle uhalle toimimalla väkivaltaisesti. Nyt taas pelkoa aiheuttaa ajatus siitä, että väkivallan kohteena ollut henkilö saattaa kostaa hänelle.

Kuoleman ja toisten ihmisten aiheuttamien pelkojen lisäksi fyysistä pelkoa aineiston hahmoissa aiheuttavat tapaturmatilanteet. Tapaturmatilanteissa pelätään fyysistä loukkaantumista ja pelkoa koetaan niin omasta kuin muiden puolesta.

[...] 1-luokkalainen kaatui portaissa, ja hyppäsin hänen eteensä ja hän pelastui. Olenpa minä rohkea. (Hahmo 27)

Toisen ihmisen pelastaminen portaissa ilmentää tilannetta, jossa hahmo todennäköisesti pelkää niin itsensä kuin toisenkin ihmisen puolesta. Selkeästi omasta puolesta fyysistä pelkoa aiheuttavia tapaturmatilanteita ovat hevosen selästä putoaminen ja vuorella kiipeily.

[...] Olin kiipeilemässä [...], kunnes Arthurin puhelin tippui kalliolta alaspäin. [...] tajusin että minun piti hakea puhelin. Voitin pelkoni ja lähdin kiipeilemään rinnettä alas, löysin puhelimen ja kiipesin ylös. [...] (Hahmo 28)

Vuorella kiipeilystä voi aiheutua todellinen fyysinen vaara tippumisen takia, mikä on hahmon pelkona tässä päiväkirjakertomuksessa. Toisaalta kiipeily voi aiheuttaa pelkoa myös korkeanpaikankammon takia. Korkeat paikat eivät automaattisesti ole vaarallisia, minkä vuoksi korkean paikan pelko on myös psykologista.

6.2 Fyysinen ja psykologinen pelko

Korkeiden paikkojen lisäksi samalla tavalla sekä fyysistä että psykologista pelkoa aiheuttavat pelon aiheet aineistossa ovat tulen, pallojen, lentokoneiden ja lentämisen sekä eläinten pelko, joita esiintyy enimmäkseen kaverikirjavastauksissa. Nämä asiat ja tapahtumat ovat usein turvallisia ollessaan hallittuina, mutta voivat aiheuttaa henkilölle myös fyysistä vahinkoa, jos tilanne ei ole henkilön omassa hallinnassa tai tapahtuu yllättäen. Eläimistä pelkoa aiheuttavaksi aineistossa mainitaan hämähäkit, käärmeet, kerrostalon kokoinen haukka, lehmät, aasit ja koirat. Osassa kaverikirjavastauksista koirien osalta mainitaan pelottaviksi nimenomaan isot koirat.

Suurin osa aineiston pelkoa aiheuttavista eläimistä ovat täysin vaarattomia tai vain harvoin todellisuudessa vaarallisia, mutta saattavat silti aiheuttaa ihmisessä pelkoa myös turvallisen etäisyyden tai esimerkiksi hallitusti häkin, lasin tai aitauksenkin läpi pelon kohdetta tarkasteltuna. Tällaisissa tilanteissa pelko on psykologista, kun riskinä on menettää psyykkinen vakaus tilanteessa, joka ei välttämättä näyttäydä muille vaarallisena (Putnam, 1997). Eläin voi

kuitenkin päästä myös yllättämään ihmisen, jolloin esimerkiksi kyykkäärmeen tai koiran purema sekä kavioläinten potkut voivat aiheuttaa myös todellista fyysistä vahinkoa, jolloin pelon tunne toimii suojaavana ja pelottavassa tilanteessa vaaditaan nimenomaan fyysistä rohkeutta tilanteesta selviytymiseen.

6.3 Psykologinen pelko

Aineistossa psykologisia pelon aiheita ovat ilmastonmuutos, pimeys, tunteet, kauhukirjallisuuden lukeminen ja ahtaat paikat. Kuten tyypillisesti psykologista rohkeutta vaativat teot (Putnam 1997), näiden asioiden ja tilanteiden kohtaaminen aiheuttaa pelkoa psyykkisen vakauden menettämisestä, eikä pelon ja ahdistuksen kohtaaminen ole välttämättä muille näkyvää. Pelon aiheen ollessa ilmastonmuutos on selvää, että pelko ja ahdistus on kohdattava erilaisissa tilanteissa arjessa jatkuvasti. Ilmastonmuutoksen pelossa henkilö ymmärtää oman vaikutuksensa ilmiölle, mutta joutuu melkein väkisin toimimaan tavoilla, jotka edistävät ilmastonmuutoksen etenemistä. Tämä voi aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta yksilössä, kun pelon aiheita ei voi täysin hallita, vaikka haluaisi. Myös kaverikirjavastausten yleisenä pelkona oleva pimeys on toisinaan kohdattava. Koska pimeydessä itsessään ei ole pelättävää, mutta pelkoa aiheuttaa epätietoisuus, yllätyksellisyys ja mielikuvitus, myös pimeyden pelko on selvästi psykologista.

Aineiston perusteella psykologista pelkoa aiheuttavat myös erilaisten tunteiden ilmeneminen. Pelkoa aiheuttavia tunteita ovat pelon tunne itsessään, ahdistuminen, epäonnistuminen ja yksinäisyys.

[...] jos sulla on kaveri niin sä oot maailman paras ihminen. Jos sulla ei ole kaveria niin sä oot maailman huonoin ihminen [...] (Hahmo 13)

Hahmot liittävät eri tunteisiin kielteisiä kokemuksia, kuten yksinäisyyden tunteeseen epäonnistumisen ihmisenä. Nämä tunteet ovat pelottavia itsessään omina sisäisinä kokemuksina, mutta sisältävät myös riskin sosiaalisesta stigmasta paljastuessaan muille. Osa psykologisista peloista joudutaankin kohtaamaan yksin ollessa, kun taas osa peloista kohdataan sosiaalisissa

tilanteissa. Toisinaan pelosta huolimatta henkilö haluaa toimia rohkeasti pelkoa vastaan, vaikka ei olisi edes pakko. Tällaisia esimerkkejä psykologisesta rohkeudesta ovat kauhukirjallisuuden lukeminen ja ahtaita paikkoja pelkäävänä ahtaaseen piilopaikkaan piiloleikissä meneminen.

[...] Mutta lähellä ei ollut sopivaa piiloa joten jouduin juosta ahtaan muurin väliin. En onneksi joutunut olla siellä kauaa! [...] (Hahmo 1)

Pelkoa ollaan valmiita ja toisinaan jopa halutaan jossain määrin kohdata niin yksin ollessa kuin sosiaalisessa tilanteessakin. Aineiston kertomusten perusteella sosiaalisissa tilanteissa ei pelon tunnetta kuitenkaan myönnetä muille ihmisille, vaikka he olisivat läheisiä ystäviä ja ilmaisisivat huolensa tai halunsa auttaa. Putnamin (1997) mukaan psykologisen ongelman myöntämisellä saattaakin olla myös sosiaalisia seurauksia, jolloin psykologinen rohkeus yhdistyy vahvasti moraaliseen pelkoon.

6.4 Moraalinen pelko

Toisten ihmisten mielipiteisiin, nöyryytykseen, häpeään ja oman sosiaalisen aseman menettämiseen liittyviä pelkoja esiintyy aineistossa monipuolisesti erilaisissa tilanteissa. Aineiston moraaliset pelon aiheet ovat ihmiset, torjutuksi tuleminen, konfliktitilanteet, vanhempien ero, koulusta myöhästyminen ja esiintyminen. Osa kaverikirjavastauksista keskittyy kuvaamaan pelon aiheena tilannetta, johon liittyy usein muita ihmisiä. Osassa puolestaan on tarkemmin määritelty pelkoa aiheuttavan nimenomaan tuntemattomat ihmiset, suuret ihmisjoukot ja sosiaalinen kanssakäyminen ihmisten kanssa. Muiden ihmisten ennustamattomissa oleva toiminta aiheuttaa pelkoa myös torjutuksi tulemisesta sekä erilaisissa konfliktitilanteissa.

[...] halusin kertoa kavereilleni homoudesta ja ihastuksesta. [...] Odotin naurua ja kiusaamista sekä huutelua [...] He kannustivat kertomaan Aatokselle ja niin tein! [...] (Hahmo 20)

Hahmo pelkäsi kavereiden sekä ihastuksensa torjutuksi tulemistä. Torjutuksi tulemistä pelkää myös hahmo, joka pelkää pyytää erästä henkilöä parikseen koulutehtävän tekoon. Aineiston hahmojen ollessa suurilta osin lapsia ja nuoria

onkin luonnollista, että monet moraalista rohkeutta vaativat pelon aiheet esiintyvät koulumaailmassa, jossa he elävät sosiaalisia tilanteita kohdaten. Aineiston perusteella koulussa läsnä oleva uhka on kiusaaminen, johon liittyviä pelon aiheita ovat kiusaajat, kiusatuksi tuleminen sekä kiusaamistilanteeseen puuttuminen.

[...] näin jotain mistä en pidä, se oli kiusaamista. Minä näin kun pienempää tönittiin ja haukuttiin, päätimme Sebastianin kanssa mennä puuttumaan asiaan. [...] (Hahmo 23)

Koulu tuo lapsuuteen ja nuoruuteen monenlaisia uusia ihmissuhteita, joissa tulisi uskaltaa olla oma itsensä ja puolustaa itseään tarvittaessa. Omia oikeuksiaan rohkeasti puolustaa päiväkirjakirjoituksen hahmo, joka uskaltaa sanoa vanhemmilleen, ettei pidä heidän riitelystä. Vanhempiensa riitelystä puuttuva hahmo kertoo, että hänen pelon aiheenaan on vanhempien eroaminen, jolloin hänen rohkea tekonsa näyttäytyy yrityksenä estää pelkonsa toteutumisen.

Tänään minä sanoin äidille ja isälle ettei ole kivaa kun he koko ajan riitelevät. Äiti sanoi että isä on niin perseestä ettei sille voi mitään ja nyt ne taas riitelee. Olin omasta mielestäni silti tosi rohkea. Olen ylpeä itsestäni. (Hahmo 38)

Riidat ja kiusaaminen mainitaan pelon aiheiksi myös muiden hahmojen toimesta kaverikirjavastauksissa ja ovat toistuva teema päiväkirjakirjoituksissa. Pelon aiheen kohtaaminen vaatii usein pohdintaa sopivasta ratkaisusta eri tilanteisiin. Erityisesti omien arvojen puolustaminen nähdään rohkeana tekona, kun hahmo on moraalisten kysymysten äärellä

[...] ne sano et meidän pitäisi varastaa niille alkoholia, siinä vaiheessa mun sydän pysähty ja sanoin kovaan ääneen EI! [...] (Hahmo 12)

Omien arvojen puolustaminen ei ole aina selvää, kun on useita hyviä tai huonoja vaihtoehtoja valittavana tilanteessa. Eräällä hahmolla on valittavanaan kaksi vaihtoehtoa, joista molemmat ovat huonoja. Näin ollen hahmo joutuu pohtimaan omia arvojaan ja pyrkii valitsemaan vähemmän huonon vaihtoehdon pohjaten omiin uskomuksiinsa.

[...] oli vuoden pimein päivä. Kävelin koululle päin kunnes muistin, että Lilja (ystäväni) pelkäsi pimeää. Jäin empimään. Jos menisin Liljalle ja saattaisin hänet kouluun,

myöhästyisin ja Eero ilkkuisi tytön saattamisesta, jos taas en saattaisi Lija jäisi kotiin eikä välkillä olisi ketään seurana [...] (Hahmo 35)

Hahmo pohtii rohkean teon myöhempiä vaikutuksia hänen koulupäiväänsä, sillä eri valintojen seuraukset ovat erilaiset. Hänen pelon aiheenaan päiväkirjakertomuksessa on kiusatuksi tuleminen, yksinäisyys, koulusta myöhästyminen ja pelko ystävän pääsemisestä kouluun. Näistä vaihtoehdoista hän päättää kohdata koulusta myöhästymisen ja kiusatuksi tulemisen pelon ja saattaa ystävänsä kouluun.

Muita moraalista pelkoa ilmentäviä tilanteita ovat esiintymistilanteet. Kirjoitelmissa esiintymistä tapahtuu niin koulussa kuin vapaa-ajallakin ja niissä näkyy nykyajan tuoma vaikutus esiintymistilanteisiin, sillä esiintymistä on myös sosiaalisen median eri alustoilla.

[...] Aloitin oman youtube-kanavan ja kuvasin sinne ensimmäisen videon. Videossa kiipesin ilman köyttä 40 metriä helppoa vuoren rinnettä. [...] (Hahmo 49)

[...] Tänään oli koulussa musiikin tunti. [...] Olin hieman surullinen, sillä rakastan laulamista, mutta en vain uskalla laulaa. [...] (Hahmo 31)

Luokan edessä laulaminen pelottaa hahmoa, mutta esiintyminen kameran edessä ja videon julkaiseminen voi olla myös pelottavaa. Esiintymisen pelossa korostuu moraalinen pelko, sillä hahmo pelkää menettävänsä kasvonsa ja tulevaisuutensa nöyryytetyksi.

7 SUKUPUOLEN YHTEYS PELON AIHEISIIN

7.1 Mieshahmojen pelon aiheet

Aineistossa mies- ja naishahmojen pelon aiheet yhdistyvät kaikkiin neljään yläteemaan. Osa pelon aiheista on liitetty vain mies- tai naishahmoihin ja osa näihin molempiin sukupuoliin. Aineiston muunsukupuolisen hahmon pelon aihe on ystävän menettäminen, mikä luokitellaan moraaliseen pelkoon. Taulukossa 4 esitellään mieshahmojen pelon aiheet jaoteltuna yläteemoihin. Vain mieshahmoilla esiintyvät pelon aiheet on alleviivattu.

Taulukko 4

Mieshahmojen pelon aiheet jaoteltuna yläteemoihin

Fyysinen	Fyysinen ja psykologinen	Psykologinen	Moraalinen	Luokittelematon
<u>Kosto</u>	<u>Tuli</u>	Pimeä	<u>Vanhempien ero</u>	<u>Ei pelkää mitään</u>
Tapaturmatilanne	Korkeat paikat	Tunteet	<u>Koulusta</u>	
Kuolema	Eläimet		<u>myöhästyminen</u>	
			Ihmiset	
			Konfliktit	
			Torjutuksi tuleminen	

Fyysiseen pelkoon kuuluvia pelon aiheita mieshahmoilla ovat kosto, tapaturmatilanne ja kuolema. Kosto esiintyy pelkästään mieshahmoon yhdistettynä ja on fyysinen pelon aihe, sillä päiväkirjakertomuksessa mieshahmo pelkää toisen mieshenkilön satuttavan häntä fyysisesti sen jälkeen, kun hän itse oli tehnyt väkivaltaisen teon.

Toisen miehen koston lisäksi fyysistä pelkoa sisältävänä pelon aiheena mieshahmoilla ovat tapaturmatilanteet, joissa voi loukata itsensä. Erityisesti fyysistä pelkoa kohdatessa useampi mieshahmo kertoo päiväkirjakertomuksessaan avoimesti pelon tunteestaan. Oma pelon tunnetta ei kuitenkaan kerrota avoimesti muille henkilöille.

[...] tänään tein jotain tosi rohkeaa ja sen jälkeen minua kadutti todella paljon ja pelkäsin.
[...] (Hahmo 48)

Fyysisistä peloista mieshahmojen kuoleman pelko liittyy läheisen menettämiseen, mutta myös omaan kuolemaan. Eräs mieshahmo on tarkentanut pelkäävänsä nimenomaan äitinsä menettämistä.

Mieshahmojen fyysistä ja psykologista pelkoa sisältävät pelon aiheet ovat tuli, korkeat paikat ja eläimet. Tuli ja eläimet esiintyvät kaverikirjavastauksissa. Mieshahmojen pelkäämiä eläimiä aineistossa ovat hämähäkit, lehmät, koirat ja haukat. Koirien ja haukkojen osalta joissain vastauksissa on tarkennettu, että eläimessä pelätään nimenomaan sen suurta kokoa. Tulen ja eläinten pelko voi olla fyysistä hahmon pelätessä eläimen satuttavan häntä fyysisesti tai hahmo saattaa ylipäätään pelätä eläintä. Samalla tavalla korkeissa paikoissa yhdistyy fyysisen loukkaantumisen pelko ja pelko korkeista paikoista itsessään ilman järjellä selitettävää syytä.

Psykologista pelkoa mieshahmoilla esiintyy pelon aiheissa, jotka liittyvät pimeyteen ja tunteisiin. Pimeys on tyypillinen ja usein toistuva pelko kaverikirjavastauksissa. Tunteisiin liittyvissä pelon aiheissa kaverikirjavastauksissa mainitaan pelottavana tunteena pelko itsessään. Päiväkirjakertomuksissa esiintyy mieshahmoilla myös muita pelkoa aiheuttavia tunteita, jotka ovat yksinäisyys ja epäonnistuminen. Mieshahmojen kaverikirjavastauksissa yksinäisyyttä ja epäonnistumista ei mainittu pelon aiheena, mutta molemmat ovat nähtävissä päiväkirjakertomuksissa. Aineistossa on havaittavissa, että yksinäisyys ja epäonnistuminen eivät ole toivottuja tunteita ja niitä pyritään välttämään tekemällä rohkea teko, joka auttaa pääsemään epämiellyttävästä tunteesta eroon.

[...] Jos menisin Liljalle ja saattaisin hänet kouluun, myöhästyisin ja Eero ilkkuisi tytön saattamisesta, jos taas en saattaisi, Lilja jäisi kotiin eikä välkillä olisi ketään seurana sillä Pihla oli kipeä [...] (Hahmo 35)

Erityistä päiväkirjakertomuksissa on, että mieshahmot pelkäävät toisten mieshenkilöiden reaktiota rohkeissa teoissa. Eräässä kertomuksessa mieshahmo pelkää muiden mieshenkilöiden reaktioita kertoessaan omasta

homoseksuaalisuudestaan ja myös torjutuksi tulemista muiden mieshenkilöiden toimesta. Torjutuksi tulemisen pelko kuuluu moraaliseen pelkoon.

Moraaliseen pelkoon kuuluvia pelon aiheita mieshahmoilla on myös vanhempien ero, koulusta myöhästyminen, ihmiset ja konfliktit. Mieshahmojen pelon aiheet painottuvat moraaliseen pelkoon, jota esiintyy usein sosiaalisissa tilanteissa. Mieshahmojen päiväkirjakertomuksissa torjutuksi tulemista muiden mieshenkilöiden toimesta esiintyy toistuvasti. Mieshahmot kokevat, että tulisi pitää yllä tietynlaista kuvaa itsestään eikä näyttää heikkoutta toisten mieshenkilöiden edessä, jottei tule kiusatuksi.

Omasta itsestään antamaan vaikutelmaan liittyy myös yhden mieshahmon kaverikirjavastaus, jossa hän kertoo, ettei pelkää mitään. Pelkäämättömyys on luokiteltu luokittelemattomaksi, sillä siinä ei pelätä mitään ja näin ollen sitä ei voi luokitella kuuluvaksi mihinkään pelkoon. Aiempien tutkimusten valossa miehille on tyypillistä antaa itsestään vaikutelma, että he ovat pelottomia (Burnham & Gullone, 1997; Pierce & Kirkpatrick, 1992). Pelottomaksi kaverikirjassaan itseään kuvailevan hahmon lisäksi aineistossa mieshahmojen pyrkimystä pelottoman vaikutelman antamiseen viittaa myös päiväkirjakirjoitukset. Vaikka mieshahmot päiväkirjoissaan myöntävät itselleen pelkäävänsä, eivät he ole näyttäneet sitä ulospäin kuvailemissaan tilanteissa.

7.2 Naishahmojen pelon aiheet

Taulukossa 5 on jaoteltu naishahmojen pelon aiheet yläteemoihin. Taulukkoon on alleviivattu pelon aiheet, jotka esiintyvät vain naishahmoilla.

Taulukko 5

Naishahmojen pelon aiheet jaoteltuna yläteemoihin

Fyysinen	Fyysinen ja psykologinen	Psykologinen	Moraalinen	Luokittelematon
<u>Ryöstötilanne</u>	<u>Pallot</u>	<u>Ilmastonmuutos</u>	<u>Esiintyminen</u>	<u>Pelkää kaikkea</u>
Tapaturmatilanne	<u>Lentokoneet ja lentäminen</u>	<u>Kauhukirjallisuus</u>	Ihmiset	
Kuolema	<u>Korkeat paikat</u>	<u>Ahtaat paikat</u>	Konfliktit	
	<u>Eläimet</u>	Pimeä	Torjutuksi tuleminen	
		Tunteet		

Naisten fyysisiä pelon aiheita ovat ryöstötilanne, tapaturmatilanne ja kuolema. Ryöstötilanteessa naishahmo kokee fyysistä pelkoa pelastaessaan toisen naisen ryöstäjiltä.

Olin kävelemässä metsässä ja näin kaksi miestä ryöstämässä vanhaa naista. [...] Puolustin rouvaa ja hädin ne kelmit. [...] (Hahmo 42)

Päiväkirjakertomuksesta käy ilmi, että ryöstäjät ovat miespuolisia henkilöitä. Tilanteessa on myös fyysisen vahingoittumisen uhka, kun on vaarana, että naishahmo itse joutuu satutetuksi puolustaessaan toista henkilöä. Naishahmot toimivat toisten henkilöiden pelastajina useammassa päiväkirjakertomuksessa ja toimivat fyysisestä pelosta huolimatta. Pelastettavat hahmot olivat sekä miestä että naispuolisia henkilöitä.

Fyysisiä ja psykologisia pelon aiheita naishahmoilla ovat pallot, lentokoneet/lentäminen, korkeat paikat ja eläimet. Korkeita paikkoja lukuun ottamatta pelon aiheet esiintyvät kaverikirjavastauksissa. Korkeita paikkoja pelkäävä naishahmo kohtaa pelkonsa pelastaessaan kaverinsa puhelimen rotkon pohjalta.

[...] kun katsoin alas minua alkoi huimata [...] Voitin pelkoni ja lähin kiipeilemään rinnettä alas, löysin puhelimen ja kiipesin ylös. Arthur kiitti minua ja jatkoimme matkaa [...] (Hahmo 28)

Naishahmo onnistuu pelastamaan miespuolisen kaverinsa puhelimen. Päiväkirjakertomus antaa toisenlaista kuvaa perinteisistä sukupuolirooleista, joissa mies pelastaa naisen ja auttaa naista hädässä.

Psykologiseen pelkoon kuuluvia pelon aiheita naishahmoilla on ilmastonmuutos, kauhukirjallisuus, ahtaat paikat, pimeä ja tunteet. Aineistossa ilmastonmuutoksen pelko on liitetty naishahmoon. Naiset ovatkin miehiä enemmän huolissaan ilmastonmuutoksesta (Sitra, 2019), mikä osittain näkyy myös aineistossa. Ilmastonmuutoksen aiheuttamaan pelkoon on hankala itse vaikuttaa, mikä voi olla omiaan lisäämään ahdistusta ja pelkoa. Naishahmojen kaverikirjavastausten pelon aiheissa onkin mainittu erikseen pelon aiheena ahdistuminen ja epäonnistuminen, jotka voivat tulla monessa tilanteessa. Jonkin tunteen pelkääminen on yleistä molemmilla sukupuolilla ja yleensä pelätty tunne mielletään epämiellyttäväksi tunteeksi. Erityisesti ahdistusta esiintyy naishahmojen pelon aiheiden yhteydessä. Naishahmojen pelätty tunne on myös yksinäisyys, jota esiintyy päiväkirjakertomuksissa.

[...] Jos sulla on kaveri, niin sä oot maailman paras ihminen. Jos sulla ei ole kaveria niin sä oot maailman huonoin ihminen. [...] (Hahmo 13)

Päiväkirjakertomuksen naishahmo liittää yksinäisyyteen huonommuuden tunteen. Kavereiden omaaminen nähdään hyvänä ja oikeana, kun taas yksinäinen henkilö nähdään jollain tapaa huonona. Aineiston naishahmot ovat huolissaan siitä, miltä he näyttävät muiden, niin nais- kuin miespuolisten hahmojen, silmissä.

Naishahmojen päiväkirjakertomuksissa ilmenee pelko myös tavoiteltavana tunteena, vaikka yleensä sitä yritetään vältellä. Osa naishahmoista hakee jännityksen ja pelon tunnetta aktiivisesti ja mahdollisesti jopa saa siitä nautintoa. Esimerkiksi eräs naishahmo kertoo lainanneensa kauhukirjallisuutta kirjastosta eli hän vapaaehtoisesti hakee pelkoa ja jännitystä sitä kautta. Toinen naishahmo taas menee piiloleikissä ahtaaseen paikkaan ahtaan paikan pelosta huolimatta, vaikka olisi voinut mennä piiloon, joka ei tuota pelkoa.

Moraaliseen pelkoon kuuluvia pelon aiheita naishahmoilla ovat esiintyminen, ihmiset, konfliktit ja torjutuksi tuleminen. Naishahmoille esiintyminen tuottaa pelkoa niin koulussa kuin vapaa-ajallakin. Päiväkirjakertomuksessa naishahmo tuo ilmi muille ihmisille pelkonsa ja jännityksensä, vaikka yrittää ensin peitellä pelkonsa tekosyyn varjolla.

[...] rakastan laulamista, mutta en vain uskalla laulaa. [...] Sanoin että kaikki on ihan ok, ja että verensokerit on varmaan alhaalla. Luca harmitteli ja kaivoi repustansa välipalapatukan, ja antoi sen hymyillen minulle. Kiitin ja sanoin että kyllä minulla on yksi asia mikä ahdistaa. Kerroin hänelle laulamisen pelosta, ja hän vain halasi ja auttoi minua. [...] (Hahmo 31)

Naishahmo kertoo ystävälleen pelostaan ja puhuu tunteistaan avoimesti pienen suostuttelun jälkeen. Tunteista puhumisen mielletään olevan tyypillisempää naisille kuin miehille. Päiväkirjakertomuksessa naishahmo pystyy pääsemään pelkonsa yli kaverinsa avulla. Kaverin kannustus näkyy myös toisessa päiväkirjakertomuksessa.

[...] Aloitin oman youtube kanavan ja kuvasin sinne ensimmäisen videon. Videossa kiipesin ilman köyttä 40 metriä helppoa vuoren rinnettä. Minun ystäväni Leena kannusti minua koko rohkean tekoni ajan. (Hahmo 49)

Päiväkirjakertomuksen naishahmo pelkää sekä esiintymistä että korkeita paikkoja, mutta hän kuitenkin kohtaa pelkonsa ystävänsä kannustaessa. Tuen saaminen ystävältä on naishahmoille tärkeää heidän kohdatessaan pelkonsa.

Toisaalta naishahmoille aiheuttaa pelkoa myös erilaiset sosiaaliset tilanteet, suuret ihmisjoukot ja muut ihmiset. Moni naishahmo pyrkii kuitenkin aktiivisesti toisten seuraan ja rohkaistuu esimerkiksi pyytämään toista henkilöä pariaksi koulutyöhön, vaikka pelkää tulevansa torjutuksi.

Tässä tutkimuksessa tutkittiin pelon aiheita, mutta eräs tutkittava yhdistää ylipäättään pelkäämisen naishahmoon ja kertoo naishahmon pelkäävän kaikkea. Aiempien tutkimusten mukaan naisilla onkin enemmän pelkoja kuin miehillä, mutta tässä tutkimuksessa yhden hahmon perusteella ei voi tehdä asiasta suoraa päätelmää.

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelu

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia käsityksiä lapsilla on pelon aiheista ja niiden yhteydestä sukupuoleen tarkastelemalla pelon aiheita fyysisen, psykologisen ja moraalisen pelon jaottelun avulla. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa siitä, minkälaisia asioita ja tilanteita lapset ajattelevat olevan mahdollista pelätä. Näin on mahdollista selvittää, millaiseen maailmaan lapset ajattelevat kasvavansa ja tukea heidän kasvuaan ja kehitystään tämän suuntaisesti.

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että on olemassa luonnollisia pelkoja, jotka esiintyvät useimmilla ihmisillä. Bowlbyn (1973, s. 138–150) mukaan jotkin pelonaiheet kuten tuntemattomat asiat, nopea lähestyminen, eristäytyminen, yksin olo ja pimeys ovat luonnollisia pelkoja, jotka ilmenevät ihmisillä jo syntyessään. Tämä tutkimus vahvistaa mainittuja asioita pelon aiheina, sillä kuudesluokkalaiset mainitsivat näitä pelon aiheita kuvatessaan hahmojen pelon aiheita eli keksiessään, mitä ihmisen on heidän mielestään mahdollista pelätä. Näiden lisäksi aiemmat tutkimustulokset ovat osoittaneet tiettyjen pelon aiheiden olevan tyypillisiä eri ikäisillä, sukupuolisilla ja kulttuureissa kasvaneilla ihmisillä (Sarafino, 1986, s. 38). Nimenomaan lapsuudessa tyypilliseksi pelon aiheiksi on aiemmissä tutkimuksissa todettu tuntemattomat ihmiset, sosiaaliset tilanteet, vanhemmista eroon joutuminen, päivähoitoon ja kouluun liittyvät asiat, mielikuvitusolennot, lääkärit, korkeat paikat ja putoaminen, eläimet ja ötökät, pimeä, painajaiset, luonnonkatastrofit, vesi, kuolema ja sosiaaliset tilanteet (Sarafino, 1986, s. 131–198). Tutkimukseemme osallistuneiden kuudesluokkalaisten kuvaamat pelonaiheet ovatkin suurilta osin tyypillisiä keskilapsuudessa esiintyviä pelon aiheita, vaikka tässä tutkimuksessa kuudesluokkalaiset kuvasivatkin eri ikäisten hahmojen pelkoja. Myös eroja aiempien tutkimusten pelon aiheisiin on havaittavissa, mutta pelkojen onkin todettu voivan olla hyvinkin yksilöllisiä (Sarafino, 1986, s. 38).

Keskilapsuudessa ihmisen sosiaaliset suhteet ovat usein muutoksessa lapsen itsenäistyessä vanhemmistaan (Dunderfelt, 2011, s. 82–83) ja kokiessaan kaverisuhteet yhä merkityksellisimmiksi (Nurmi ym., 2014, s. 122–123). Rohkeuden kautta pelkoa piiloisesti lähestyneet kuudesluokkalaisten kirjoittamat fiktiiviset päiväkirjakertomukset kuvasivatkin suurilta osin moraalista pelkoa tilanteissa, joissa oli riskinä menettää kasvonsa muiden ihmisten nähden.

Ylösen (2000, s. 29) mukaan toisinaan lapset haluavat tuntea pelkoa turvallisissa tilanteissa. Tällaista pelkoa oli nähtävillä myös meidän tutkimuksessamme, jossa pelon aiheena esiintyi esimerkiksi kauhukirjan lainaaminen kirjastosta. Tutkimus vahvistaa siis tietoa siitä, että pelko ei ole aina tunne, jota ihminen haluaa välttää, sillä se voi myös olla tietoisesti ja vapaaehtoisesti tavoiteltavaa.

Vaikka toisinaan pelon kokeminen olisi jopa tavoiteltavaa, sisältyy useimmiten sen kokemiseen ja etenkin muille näyttämiseen myös riskejä. Pelon tunteen näyttämällä voidaan ajatella olevan suurempi riski kasvojen menetykselle miehillä kuin naisilla, koska miehet omaksuvat kasvatuksesta ja kulttuurista pelottomuuden ja naisille on sallittavampaa näyttää pelokkuutta (Burnham & Gullone, 1997; Goodey, 1997; Pierce & Kirkpatrick, 1992). Tämä huomio näkyy myös meidän aineistossamme, jossa erään mieshahmon kerrotaan olevan täysin peloton ja toisen mieshahmon kerrotaan pelkäävän pelon tunnetta itsessään, kun taas erään naishahmon kerrotaan pelkäävän kaikkea. Näin ollen tätä tutkimusta voidaan pitää osittain samansuuntaisena myös aiempien tutkimusten kanssa, jotka ovat todenneet naisilla esiintyvän enemmän pelkoja kuin miehillä (Elbedour ym., 1997; McLean & Anderson, 2009; Ollendick ym., 1985). On kuitenkin huomioitava, että tutkimuksessamme otanta on pieni ja miesten pelottomuudesta tai naisten pelokkuudesta ei voi tehdä tarkempia päätelmiä tämän perusteella. Pelon tunteen muuttumisessa oli myös eroja mies- ja naishahmoilla. Pelko voi kehittyä ahdistukseksi (Yang ym., 2009, s. 6) ja näin on todettu aiemmissa tutkimuksissa käyvän useammin naisille kuin miehille

(Gamwell ym., 2015). Tämä on nähtävillä myös tässä tutkimuksessa, jossa yhdistys on yhdistetty naishahmojen pelon aiheita kuvatessa.

Tutkimuksessamme kaverikirjojen hahmot oli ennalta määritelty kuvin. Vaikka tutkittavat saivat määrittellä hahmojen sukupuolen itse, ohjasivat kuvat heidän määrittelyään. Näin ollen sukupuolen ja pelon yhteydessä pystyimme paremmin vertaamaan pelon aiheiden erilaisuutta kuin sitä määrällisyyttä, kuinka paljon pelkoa yhdistetään mihinkin sukupuoleen. Kaikkia pelon yläteemoja ilmenikin niin nais- kuin mieshahmoilla. Psykologiseen pelkoon kuuluvat pelon aiheet olivat sellaisia, jotka yhdistettiin nais- ja mieshahmoihin tai vain naishahmoihin. Kuudesluokkalaisten voidaan siis ajatella yhdistävän psykologiseen pelkoon joko kaikille sukupuolille tyypillisiä pelon aiheita tai naishahmojen pelottaviksi kokemia asioita ja tilanteita. Tämä vahvistaa aiempia tutkimustuloksia, joissa naisten on todettu raportoivan enemmän psykologiseen pelkoon kuuluvia pelottavia tilanteita kuin miesten (Pury ym., 2007; Pury ym., 2014). Näissä tutkimuksissa miesten on todettu raportoivan naisia enemmän fyysistä pelkoa. Tässä tutkimuksessa fyysistä pelkoa aiheuttavia pelon aiheita ilmeni nais- ja mieshahmoilla, mutta ero sukupuolen osalta näkyi siinä, että miehet aiheuttivat fyysistä pelkoa niin mies- kuin naishahmoillekin. Tämä vahvistaa aiempaa ymmärrystä siitä, että lapset kokevat miehet pelottavimmiksi kuin naiset (Lansdown, 1986).

Tutkimuksesta saadun tiedon avulla kasvattajat voivat paremmin ymmärtää lasten pelon aiheita ja mahdollisesti myös jatkossa ennaltaehkäistä pelon kasvamista liian suureksi. Tunnekasvatukseen kuuluu tunnetaitojen kehittäminen, joka on osa perusopetuksen oppimistavoitteita (Opetushallitus, 2014, s. 22). On myös oleellista, että kasvatuksessa huomioidaan oppijan yksilöllisyys ja sukupuolisensitiivisyys. Tämän tutkimuksen valossa lapsilla on luonnollisia ja yksilöllisiä pelon aiheita, jotka ovat hyvin moninaisia ja niihin osittain vaikuttaa myös lapsen sukupuoli. Kasvattajan tulee olla tietoinen luonnollisista ja yksilöllisistä pelon aiheista, jotta hän osaa tukea lapsen kasvua sekä auttaa lapsen tunnetaitojen kehittymistä paremmin.

8.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksemme tuotti uutta tietoa ja vahvisti aiempia tutkimustuloksia lasten käsityksistä pelon aiheista. Aiemmat pelkoa käsitelleet tutkimukset ovat suurilta osin määrällisiä (ks. Burnham & Gullone, 1997; Elbedour, 1997; Husky ym., 2011; Ollendick ym., 1985; Ollendick ym., 1989). Pelkoa on tutkittu esimerkiksi siten, että lapset ovat raportoineet viisiportaisella asteikolla kuinka voimakasta pelkoa yleisimmiksi koetut pelon aiheet heissä aiheuttavat (Ollendick, 1983). Toisissa tutkimuksissa taas on kysytty lapsilta, mitä he pelkäävät eniten (ks. Muris ym., 1997). Aiempiin tutkimuksiin nähden tämän tutkimuksen vahvuutena on, että tutkittaville ei ole tutkimuslomakkeessa syötetty ajatusta pelottavista asioista ja tapahtumista, jolloin tutkittavat eivät ole tienneet etukäteen meidän tutkivan pelkoa. Näin ollen tutkimuslomake ei rajoittanut tai ohjaillut aineistoamme pelon suuntaan ja tutkittavat pystyivät kirjoittamaan avoimemmin. Toisaalta tutkimuslomake mahdollisti hyvinkin vapaasti mielikuvituksen käyttämisen, jolloin aineistossa saattoi esiintyä yliluonnollisia tapahtumia. Näin ollen tutkimuslomake saattoi ohjata joitakin tutkittavia kirjoittamaan asioita, jotka eivät välttämättä heidän mielestään voi oikeasti tapahtua, mutta kertomuksessa tämä on mahdollista. Tutkimuksemme pelon aiheet olivat osittain samanlaisia kuin aiemmissa määrällisissä tutkimuksissa, mutta pelon aiheet olivat enemmän lasten sosiaaliseen elämään keskittyviä ja moniulotteisempia. Määrällisissä tutkimuksissa pelon aiheet ovat olleet usein yksisanaisia, kuten 'lentäminen' tai 'hämähäkit', mutta tutkimuksemme pohjalta pelon aiheiden voidaan sanoa olevan moniulotteisempia ja syvällisempiä.

Koska rohkeus pitää sisällään pelon tunteen (Yang ym., 2009, s. 6) ja se voidaan nähdä toimintana pelosta huolimatta (Szagun & Schauble, 1997), oli pelkoa mahdollista tutkia myös rohkeiden tekojen kautta. Tämän ansiosta tutkittavat eivät voineet olla kirjoittaessaan täysin tietoisia siitä, mitä tutkitaan. Näin ollen tutkimuksen aihe ja tutkittavien päämäärä ei ole voinut vaikuttaa tutkittavien vastauksiin. Samalla tavalla aineistonkeruussa käytetyt hahmot edesauttoivat tutkittavien avoimuutta aineistossa, sillä heidän ei tarvinnut kertoa omasta elämästään vaan he pystyivät kirjoittamaan fiktiivisen hahmon peloista

ja rohkeudesta. Tämän vuoksi tutkittavien ei tarvinnut rajoittaa kirjoittamistaan tai myöntää omia pelkojaan ja tutkimus kertoo nimenomaan siitä, mitä tutkittava ajattelee jonkun voivan pelätä, eli ilmiöstä, eikä omista peloistaan.

Tutkimuksen vahvuuksiin kuuluu anonymiteetti ja lasten pelkokäsitysten tarkastelu fiktiivisten hahmojen kautta. Toisaalta fiktiivisenä hahmona kirjoittamiseen liittyy omalta osaltaan rajoitteita, koska se ei kerro tutkittavista henkilöistä välttämättä ja näin ollen heijastuu myös aineistoomme. Tutkittavat ovat voineet luoda hahmoja, jotka eivät kerro periaatteessa mitään heidän oikeista pelon aiheistaan. Aineistossa esiintyvät pelon aiheet voivat olla sellaisia, joita lapset eivät välttämättä itse pelkääkään, mutta ovat kertoneet hahmojen pelkäävän niitä.

Kaverikirjavastausten ja päiväkirjakertomusten lisäksi olisi ollut hyödyllistä päästä kysymään joidenkin kaverikirjavastausten kohdalla lisäkysymyksiä haastattelun muodossa. Joidenkin vastausten osalta pelon aiheen riskiä oli haastavaa päätellä tarkasti tai kertoa pelkän kertomuksen tai kaverikirjan pohjalta, mitä hahmo pelkää kyseisessä tilanteessa tai asiassa. Esimerkiksi pallojen pelosta emme voi varmuudella sanoa, oliko pelon aiheena mahdollinen fyysinen vahinko vai ylipäätään kaikkien pallojen pelko. Tämän lisäksi tutkimusaineisto olisi voinut olla laajempi, jolloin olisi ollut mahdollisuus syventyä lisää pelon aiheiden vaihteluun tutkittavien välillä. Erityisesti pelon aiheiden vaihtelua eri sukupuolten välillä olisi hedelmällisempää tutkia laajemman aineiston kanssa.

Tulosten analysoinnin suhteen lisäaineisto nimenomaan kertomusten suhteen olisi ollut hyödyllinen tälle tutkimukselle. Päätimmekin yhdistää kaverikirjavastausten ja kertomusten pelon aiheet yhteen, jotta saimme enemmän aineistoa analyysia varten. Pelkkiä kaverikirjavastauksia olisi voinut tutkia myös määrällisesti. Kaverikirjavastaukset olivat lyhyitä ja usein yksisanaisia, jolloin niitä ei voinut samalla tavalla analysoida tarkemmin kuin kertomuksia. Tästä johtuen tulososiomme jäi myös osittain luettelomaiseksi.

Jälkikäteen ajateltuna isommalla aineistolla olisimme voineet keskittyä tutkimaan kaverikirjavastauksia määrällisillä tutkimusmenetelmillä ja

kertomuksia laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Toisaalta nyt pääsimme tutkimaan pelon aiheita laadullisella otteella, mikä oli hedelmällistä siinä mielessä, että pelon aiheita on aiemmin tutkittu enimmäkseen määrällisesti. Laadullisella tutkimusotteella havaitsimme lapsilla pelon aiheita, jotka olivat määrällisillä menetelmillä saatuja monipuolisempia.

8.3 Jatkotutkimusaiheet

Pelon aiheiden tutkiminen narratiivisella lähestymistavalla osoittautui toimivaksi ratkaisuksi, mutta täysin ongelmaton se ei ollut. Tietyissä kohdissa tutkimusta olisi voinut täydentää haastattelemalla lapsia ja kysymällä tarkentavia kysymyksiä. Jatkotutkimusaiheena voisikin olla narratiivisen tutkimusotteen käyttäminen ja sen täydentäminen vielä haastattelulla. Toisaalta tässä tutkimuksessa oli kertomuksia täydennetty kaverikirjavastauksilla ja olisi mielenkiintoista tutkia, eroavatko lyhyet lomakevastaukset pitkistä kertomuksista pelon aiheiden suhteen, jos aineistoa on enemmän käytettävissä. Tutkimuksestamme voi nähdä viitteitä siitä, että lyhyillä kaverikirjavastauksilla saadaan luonnollisempia pelon aiheita. Päiväkirjakertomuksissa puolestaan kerrotaan arkisista tapahtumista, joissa kohdataan pelkoa, joka liittyy usein sosiaalisiin tilanteisiin.

Toisena jatkotutkimusaiheena voisi olla pelon aiheen ja iän yhteys toisiinsa. Tässä tutkimuksessa jäimme pohtimaan tutkittavien ja heidän luomiensa hahmojen iän vaikutusta tutkimukseemme. Ohjasiko tutkimukseemme hahmojen kuvat kirjoittamaan lapsista vai kirjoittivatko lapset hahmojen iäksi pääasiassa itsensä ikäisiä hahmoja, koska heidän kokemusmaailmansa on tutumpaa? Mahdollisissa jatkotutkimuksissa hahmoille voisi määritellä iän etukäteen ja toteuttaa tutkimuksen eri ikäisillä tutkittavilla. Näin voisi tarkastella niin hahmojen kuin tutkittavien iän vaikutusta tuloksiin.

Pelon aiheita on tärkeää tutkia säännöllisesti, sillä niissä näkyy vahvasti ajankohtaisuus. Tutkimukseemme esiintyi muun muassa ilmastonmuutoksen pelko, jota ei aiemmissa tutkimuksissa ole ollut. Olisi myös mielenkiintoista

toistaa tutkimusasetelma samalla tavalla eri ympäristössä kasvaneilla lapsilla ja tutkia enemmän kasvu ympäristön vaikutusta pelkoon. Täytyy kuitenkin huomioida, että laadullisen tutkimusotteen vuoksi tuloksista ei voi tehdä yleistyksiä. Tuloksista voi kuitenkin päätellä jotain siitä, millaiseen tunnemaailmaan lapsi ajattelee kasvavansa ja millaisia haasteita tai rajoitteita lapsi saattaa aikuisena kohdata yleisesti tai sukupuolensa takia.

LÄHTEET

- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, vol 2, Separation, anxiety and anger*. Hogarth Press and the Institute of Psycho-analysis.
- Bowlby, J. (1978). *Attachment and loss, vol 2, Separation, anxiety and anger*. Penguin Books.
- Burnham, J. J. & Gullone, E. (1997). The Fear Survey Schedule for Children-II: a psychometric investigation with American data. *Behavior Research and Therapy*, 35(2), 165–173. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(96\)00089-7](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(96)00089-7)
- Cantor, J., Wilson, B. J. & Hoffner, C. (1986) Emotional Responses to a Televised Nuclear Holocaust Film. *Communication Research*, 13(2), 257–277. <https://doi.org/10.1177/009365086013002006>
- Davidson, P. M., White, P. N., Smith, D. J. & Poppen, W. A. (1989). Content and intensity of fears in middle childhood among rural and urban boys and girl. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 150(1), 51–58. <https://doi.org/10.1080/00221325.1989.9914574>
- Denham S. A. (1998). *Emotional Development in Young Children*. Guilford Press.
- Dunderfelt, T. (2011). *Elämänkaaripsykologia: Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen* (14. uud. p.). WSOYpro.
- Ekman, P. & Cordaro, D. (2011). What is Meant by Calling Emotions Basic. *Emotion Review*, 3(4), 364–370. <https://doi.org/10.1177/1754073911410740>
- Elbedour, S., Shulman, S. & Kedem, P. (1997). Children's fears: Cultural and developmental perspectives. *Behaviour research and therapy*, 35(6), 491–496. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(97\)00012-0](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(97)00012-0)
- Gabriel, Y. (2004). Narratives, stories and texts. Teoksessa D. Grant, C. Hardy, C. Osrick, & L. Putnam (toim.), *The SAGE Handbook of Organizational Discourse* (s. 61–78). Sage Publications.
- Gamwell, K., Nylocks, M., Cross, D., Bradley, B., Norrholm, S. D. & Jovanovic, T. (2015). Fear conditioned responses and PTSD symptoms in children: Sex

- differences in fear-related symptoms. *Developmental psychobiology*, 57(7), 799-808. <https://doi.org/10.1002/dev.21313>
- Goodey, J. (1997). BOYS DON'T CRY: Masculinities, Fear of Crime and Fearlessness. *British journal of criminology*, 37(3), 401-418. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a014177>
- Hagman, E. R. (1932). A Study of Fears of Children of Pre-School Age. *The Journal of experimental education*, 1(2), 110-130. <https://doi.org/10.1080/00220973.1932.11009894>
- Harris, P. L. (2008). Children's understanding of emotion. Teoksessa M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. F. Barrett (toim.), *Handbook of emotions* (s. 320-331). The Guilford Press.
- Heikkinen, H. (2018). Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 149-167). PS-kustannus.
- Howard, M. C. & Fox, F. R. (2020). Does gender have a significant relationship with social courage? Test of dual sequentially mediated pathways. *Personality and individual differences*, 159. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.109904>
- Husky, M., Bitfoi, A., Chan-Chee, C., Carta, M., Goelitz, D., Koc, C., . . . Kovess-Masfety, V. (2021). Self-reported fears and mental health in elementary school children across Europe. *European child & adolescent psychiatry*. <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01823-5>
- Jersid, A. T., & Holmes, F. B. (1935). Children's fears. *Child Development Monographs*, 20. Teachers College, Columbia University.
- Juuti, P. & Puusa, A. (2020). Johdanto: Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan?. Teoksessa A. Puusa, P. Juuti & I. Aaltio (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 9-19). Gaudeamus.
- Kagan, J. (1988) Stress and Coping in Early Development. Teoksessa N. Garnezy & M. Rutter (toim.) *Stress, Coping and Development in Children* (s. 191-216). The John Hopkins University Press.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2004). *Temperamentti: Ihmisen yksilöllisyys*. WSOY.

- Kirmanen, T. (2000). *Lapsi ja pelko: Sosiaalipsykologinen tutkimus 5-6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta*. [Väitöskirja, Kuopion yliopisto]
- Korhonen, P. (2008). *Lasten tv-ohjelmiin liittyvät pelot, painajaisunet ja pelonhallinta*. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto].
- Kuula, A. (2015). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- Lansdown, R. (1986). *Child development made simple* (uud. p.). Heinemann.
- Lincoln, Y. S., Lynham, S. A., & Guba, E. G. (2011). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences, revisited. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln, *The SAGE handbook of qualitative research* (s. 97-128). Sage.
- McLean, C. P. & Anderson, E. R. (2009). Brave men and timid women? A review of the gender differences in fear and anxiety. *Clinical psychology review*, 29(6), 496-505. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.05.003>
- Miller, R. (2005). Moral courage: Definition and development. *Ethics Resource Center*.
- Muris, P., Merckelbach, H. & Collaris, R. (1997). Common childhood fears and their origins. *Behaviour research and therapy*, 35(10), 929-937. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(97\)00050-8](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(97)00050-8)
- Muris, P., Merckelbach, H., Gadet, B. & Moulart, V. (2000). Fears, Worries, and Scary Dreams in 4- to 12-Year-Old Children: Their Content, Developmental Pattern, and Origins. *Journal of clinical child and adolescent psychology*, 29(1), 43-52. https://doi.org/10.1207/S15374424jccp2901_5
- Muris, P. & Rachman, S. J. (2007). *Normal and Abnormal Fear and Anxiety in Children and Adolescents*. Elsevier Science & Technology.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E. & Moules, N. J. (2017). Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International journal of qualitative methods*, 16(1), 1-13. <https://doi.org/10.1177/1609406917733847>
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys* (5., uud. p.). PS-kustannus.

- Nykänen, E. & Samola, H. (2020). Introduction: Affective spaces in European literature and other narrative media. Teoksessa K. Kaukiainen, K. Kurikka, H. Mäkelä, E. Nykänen, S. Nyqvist, J. Raipola, A. Riippa & H. Samola, *The Narratives of Fear and Safety* (s. 11-34). Tampere University Press
- Ollendick, T. H. (1983). Reliability and validity of the revised fear survey schedule for children (FSSC-R). *Behaviour research and therapy*, 21(6), 685-692. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(83\)90087-6](https://doi.org/10.1016/0005-7967(83)90087-6)
- Ollendick, T. H., King, N. J. & Frary, R. B. (1989). Fears in children and adolescents: Reliability and generalizability across gender, age and nationality. *Behaviour research and therapy*, 27(1), 19-26. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(89\)90115-0](https://doi.org/10.1016/0005-7967(89)90115-0)
- Ollendick, T. H., Matson, J. L. & Helsel, W. J. (1985). Fears in children and adolescents: Normative data. *Behaviour research and therapy*, 23(4), 465-467. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(85\)90174-3](https://doi.org/10.1016/0005-7967(85)90174-3)
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*.
- Peterson, C. & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. American Psychological Association: Oxford University Press.
- Pierce, K. A. & Kirkpatrick, D. R. (1992). Do men lie on fear surveys? *Behaviour research and therapy*, 30(4), 415-418. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(92\)90055-L](https://doi.org/10.1016/0005-7967(92)90055-L)
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.), *Life History and Narrative* (s. 5-23). Falmer Press.
- Pury, C. L., Britt, T. W., Zinzow, H. M. & Raymond, M. A. (2014). Blended courage: Moral and psychological courage elements in mental health treatment seeking by active duty military personnel. *The journal of positive psychology*, 9(1), 30-41. <https://doi.org/10.1080/17439760.2013.831466>
- Pury, C. L. S., Kowalski, R. M. & Spearman, J. (2007). Distinctions between general and personal courage. *The journal of positive psychology*, 2(2), 99-114. <https://doi.org/10.1080/17439760701237962>

- Putman, D. (1997). Psychological courage. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 4(1), 1-11.
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa, P. Juuti & I. Aaltio (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 141-152). Gaudeamus.
- Puusa, A., Hänninen, V. & Mönkkönen, K. (2020). Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa A. Puusa, P. Juuti & I. Aaltio (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 206-218). Gaudeamus.
- Santilli, S., Ginevra, M. C., Camussi, E., Lodi, E., Nota, L. & Patrizi, P. (2021). Courage in childhood: Classifying the actions of courage performed by elementary school students. *European journal of developmental psychology*, 18(5), 678-694. <https://doi.org/10.1080/17405629.2020.1822161>
- Sarafino, E. P. (1986). *The fears of childhood: A guide to recognizing and reducing fearful states in children*. Human Sciences Press.
- Sitra. (2019). *Kansalaiskysely ilmastonmuutoksen herättämistä tunteista ja niiden vaikutuksista kestäviin elämäntapoihin*. Kantar TNS Oy.
- Szagan, G. & Schauble, M. (1997). Children's and Adults' Understanding of the Feeling Experience of Courage. *Cognition and emotion*, 11(3), 291-306. <https://doi.org/10.1080/026999397379935>
- Taimalu, M. (2007). *Children's fears and coping strategies: A comparative perspective*. [Väitöskirja, Tarton yliopisto].
- Taimalu, M., Lahikainen, A. R., Korhonen, P. & Kraav, I. (2007). Self-Reported Fears as Indicators of Young Childrens Well-Being in Societal Change: A Cross-Cultural Perspective. *Social indicators research*, 80(1), 51-78. <https://doi.org/10.1007/s11205-006-9021-2>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitleminen Suomessa*.
- Tuukkanen, T. (2022). *Lapsibarometri 2022: "Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkää"-lasten näkemyksiä turvallisuudesta*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:9.

- Uusitalo-Malmivaara, L. (2014). Hyveet ja luontevahvuudet. Teoksessa L. Uusitalo-Malmivaara (toim.), *Positiivisen psykologian voima* (s. 55-74). PS-kustannus.
- Valkenburg, P., Cantor, J. & Peeters, A. (2000). Fright reactions to television; A child survey. *Communication research*, 27(1), 82-99.
<https://doi.org/10.1177/009365000027001004>
- Venn, J. R. & Short, J. G. (1973). Vicarious classical conditioning of emotional responses in nursery school children. *Journal of personality and social psychology*, 28(2), 249-255. <https://doi.org/10.1037/h0035717>
- Wallin, A., Helenius, J., Saaranen-Kauppinen, A. & Eskola, J. (2015). Eläytymismenetelmän ensimmäiset kolme vuosikymmentä: Menetelmällisestä erikoisuudesta vakiintuneeksi tutkimusmetodiksi. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 46(3), 247-259.
- Williams, J. E. & Best, D. L. (1982). *Measuring sex stereotypes: A thirty-nation study*. Sage.
- Yang, J., Blagen, M. T., Milliren, A. P., B, Milliren, A. & Blagen, M. (2009). *The Psychology of Courage*. Routledge.
- Ylönen, H. (2000). *Loihditut linnut: Satujen merkitys lapselle*. Tammi.
- Zimmerman, B. J. (1977). Modeling. Teoksessa P. A. Robinson & H. L. Hom (toim.), *Psychological processes in early education*. Academic Press.

LIITTEET

Liite 1. Kaverikirjalomake

Vastaajan oma ikä:

Vastaajan oma sukupuoli:

Tehtävä 1: Täytä jokaisen hahmon kaverikirjasivu

Hahmo 1:

Nimi: _____

Ikä: _____

Sukupuoli: _____

Lempiaineeni koulussa: _____

Vapaa-ajalla tykkään: _____

Minusta tulee isona: _____

En pidä: _____

Pelkään: _____

Parasta minussa on: _____

Parhaat ystäväni ovat: _____

Hahmo 2:

Nimi:

Ikä:

Sukupuoli:

Lempiaineeni koulussa:

Vapaa-ajalla tykkään:

Minusta tulee isona:

En pidä:

Pelkään:

Parasta minussa on:

Parhaat ystäväni ovat:

Hahmo 3:

Nimi:

Ikä:

Sukupuoli:

Lempiaineeni koulussa:

Vapaa-ajalla tykkään:

Minusta tulee isona:

En pidä:

Pelkään:

Parasta minussa on:

Parhaat ystäväni ovat:

Liite 3. Tietosuojailmoitus tutkittaville

MEIDÄN TUTKIMUS JA SIIHEN OSALLISTUMINEN

- Tutkitaan kirjoitelmia
 - Minkälaisia ihmisiä hahmot ovat ja mitä asioita hahmoihin liitetään?
- Tutkimukseen osallistutaan anonymieina
 - Keräämme vain iän ja sukupuolen
 - Vastauksia ei voida yhdistää vastaajaan
- Kirjoituksia ei arvioida
 - Ei ole oikeita ja väärää vastauksia. Kaikki vastaukset on oikeita!
 - Emme tutki esimerkiksi kielioppia tai kirjoitusvirheitä
- Vain me luemme vastaukset
 - Esim. luokanopettaja ei lue
 - Aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua
- Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista
 - Toivomme kaikkien osallistumista, mutta tutkimuksesta kieltäytyminen on mahdollista
 - Jos haluat keskeyttää tutkimukseen osallistumisen myöhemmin tai sinulla tulee muuta kysyttävää, voi olla meihin yhteydessä.
 - Yhteystiedot on saatavilla luokanopettajalta.